

Oton Župančič:

Zdravica.

Do vrha, Benjamin točaj!
Ex! — trčimo, bratje, in sedaj
kar je, to vam zapojem.
Najprej: kdor zemlje pravi je sin,
ima pogum do bolečin —
zakaj, povej, si pa rojen!

In drugo, bratje: kdor je močan,
ta tiho dela, znoji se ves dan
in z brati se svojimi bije;
a ko nad njim se vzboči noč,
se proži v njem najvišja moč; —
po lastnem srcu rije.

In tretje: ta lepi umotvor,
ta svet — po sredi mu gre razdor,
kdor pravi „ne“, si laže;
a kdor to rano sveta prizna,
in vendarle ne toči solza,
ta se moža pokaže.

In še enkrat — do vrha, točaj!
Ex, bratje moji, in sedaj —
nam je še kaj na poti?
Je treba, bratje, še besed?
Ljubimo ta „prokleti“ svet —
Kajfêž, kdor je nasproti!

Revija.

Hej, pridite, pesmi, stojte pred menoj!
Najprej ti mala, vitka — kaj je s teboj?

— „Jaz sem nagajivka,
osata zbadljivka,
nemiren plamenček
po kotih vseh švigam,
za nič se ne brigam,
vrtim se in migam
in stržem korenček.“ —

Prav, mala! Poznam te in rad te imam.
Ti, špiček? — „Se klanjam in sem epigram.“ —
Odgovor kot jedro — prav kakor si sam.
Moj verni oproda, ne bodi drugačen!
Lok vsikdar napet, tul vedno natlačen!
Še, mislim, junačila bodeva skupaj.
— „Na mé se zanesi in vase zaupaj.“ —

Ti, zlahčič umerjeni — kaj tak zatôpljen ves vase?
Kam ti je misel šla? — „V lepe minule že čase:
mojstrom sem služil, voljan sem jim bil in pokoren,
tebi, učencu, kako pač ne bil bi uporen?
Kette, ~~Pršeren~~, še Levstik —“ Skoz prste poglej!
— „Gledam — ne vidim.“ — Smo res že pri koncu, ojej?
Torej: pozdravljam te in te odslavljam med svet —
išči si novega mojstra, sirota sonet.

Ti v bronastih škornjih, bi rekel, mi nisi neznanka;
bilà Črnogorka si, včasih za silo Spartanka,
s Pavliho si romala, mnogo menjávala kroj —
Kaj je, balada, pravzaprav s teboj?
— „Vdova ob živem možu . . .“ — Kočljiv slučaj!
Veš kaj: povabi Vladimira na čaj!
In — molči kot riba — i jaz te posetim kedaj . . .

A tebi — ne vem ti imena, ne vem ti pomena,
ti moja bolečina — slast,
ti prvi moj pogon in moja zadnja rast,
ti zlato jedro duše sveta,
ti želja do bratov iz srca,
ti volja moja in volja rodú
jasnost resnice v mračnem snu —
ne vem ti imena, ne vem ti pomena —
ti moja globoka skrivnost — svetost. —

Hči grofa Blagaja.

Roman.

Spisal Rado Murnik.

1.

„**F**inis finalis! Konec konca!“ je v prvonadstropni sobi Blagajeva gradu vzdihnil debeli čokati vitez Ahac Doljanski bolj sam zase, ko je pogledal z rjavimi, malo kalnimi očmi v izpraznjeno pisano majoliko. Nevoljno je pomajal veliko glavo, ki je skoro brez vratu tičala med orjaškima ramama, in se pomaknil na svoji klopi bliže k osemletni zlatolasi deklici, ki je z gosjim peresom počasi in skrbljivo pisala dolge črke na pergamen.

Možu je bilo okoli trideset let; izredna debelost pa ga je kazala mnogo starejšega. Dolgi črni lasje so mu viseli na tilnik in rame, le nad čelom so bili prstriženi. Ob vsakem pokretu so mu mahali od obeh strani v napeta široka lica. Pod nekoliko preveč obokanim čelom so mu silile temne obrvi poševno navzgor, pod zafrknjenim debelim nosom pa so mu štrleli nenavadno močni brki kakor dvoje sulic vodoravno na desno in levo. Brado si je delil v dva repka. Ohlapni rokavni razpori so kazali rdečkasto spodnjo obleko. Ob pasu, na jekleni verižici, mu je viselo benečansko bodalo z dvema rubinoma na fino izdelanem srebrnem ročaju. Zeleni baret z dolgim pavjim peresom je bil dejal na mizo.

„Dosti bodi za danes, Alijana!“ je dejal marljivo pišočemu dekletcu in se okrenil k mladi gospe, ki je sedela njemu nasproti in vezla zlate niti v svileno denarnico. „Vidiš, ljuba sestra, ura je potekla.“

Iztegnil je kratke, žilave roke in obrnil uro v okusno izrezljanem okviru, da se je nanovo začel vsipavati pesek iz gorenje polovice v spodnjo.

Grofinja Mila Blagajeva je za trenutek pogledala brata in zopet tiho nadaljevala svoje delo. Sanjave modre oči so se primilile človeku o prvem pogledu. Na njenem izredno lepem obrazu se je izražal plemenit, resen ponos, zaeno pa krotka ljubeznivost. Čista slovanska kri se je pretakala po njenih žilah; njen oče je bil Slovenec, njena mati pa Hrvatica.

Pogostoma se je ozirala po svoji edinici. Mala Alijana je bila svoji materi jako podobna zlasti v očeh in njih okolici, na krasno oblikanem čelu in ob sencih. Bujni rumeni lasje so malone pokrivali nežna pleča in se svetili v jutranji svetlobi kakor zlati vali. Mati in hči sta bili oblečeni v moder baršun. Grofinji Mili se je na zlategem prstanu leve roke živo iskril krasen diamant. Komtesi Alijani pa je visela okoli vratu zlata verižica z ličnim majhnim križem; vanj je bil nasredi vdelan osmerooglat smaragd.

„Prosim, ujček, le še eno vrsto!“ se je oglasila Alijana.

Vitez Ahac je milostivo uslišal prošnjo svoje nečakinje.

„Le pridno piši! Potem morava ponavljati zemljepis in računanje. Lej, kmalu bi bila pozabila! Za nagrado ti povem potlej lepo zgodnico!“

„Zgodnico?“ je vzkliknila Alijana. Veseli nasmeh prijetnega pričakovanja, nasmeh še napol nezavedne, srečno sanjajoče mladosti ji je igral na ozkih rdečih ustnah.

„Ta presneta soparica!“ je tožil vitez Ahac in leno pogledal po stenah, koder so bili naslikani prizori iz svetega pisma in viteških bojnih iger. „Leto 1462. bodo morali prištevati najbolj vročim! Ta vročina! Saj se je komaj začel junij! Kaj bo šele v pasjih dneh!“

„Majolika, majolika!“ se je nasmehnila grofica Blagajeva trpečemu bratu. „V tej sobi je vendar dosti hladno? Zakaj pa piješ toliko? Vedno si žejen!“

„Res je, ljuba sestra: moja žeja je neumrjoča!“ je zazehal vitez Ahac in prestavil svoje noge pod mizo, da so zažvenketale ostroge. „Nulla dies sine maiolica! To se pravi po domače: Bog ne daj, da bi ga kdaj pozabil lukati!“

„Zakaj pa prebijem jaz brez vina?“

„To je tudi meni huda uganka!“ ji je odvrnil brat Ahac in se malomarno igral z verižico svojega bodala. „Čudne ste hčere Evine: Prav dobro veste vse, da ste slabotne — in vendar se nočete krepčati! Početkoma se je res treba malo siliti, potem pa se polagoma pokaže zdrava, stanovitna žeja. Težak je vsak začetek; izprva je treba mnogo resne, krepke volje. Brez krepke volje ni nič, ljuba moja! Kar se tiče mene — je bila moja volja zmerom trdna, kakor . . . recimo . . . kakor zidovje blagajskega gradu, tam kjer je najdebelejše.“

„Ahac!“

„Čakaj no malo!“ ji je naglo segel v besedo. „Pomisli tudi, da živimo v nevarnih časih. Kakor kažejo planeti, pride Turek —“

„Oh, to prerokuješ že deset let, pa ga le ni, hvala Bogu!“

„Ljuba Mila, zdaj pride vsak čas,“ je odločno poudarjal vitez Ahac. „Kar čudno se mi zdi, da ga ni bilo že lani. Treba se je pripravljati. Treba se je krepčati. Jaz se vestno pripravljam in krepčam vsak dan. Krepeke volje imam dovolj za dvoje in troje drugih, ali vina je žalibog premalo, vina!“

Grofinja se je ozlovoljena obrnila k polu odprtemu oblokane mu oknu in gledala vunkaj v sijajno junijsko jutro. Daleč naokoli so se v svečanoresni tihoti širili gozdi, tukaj mračni, tam zlatozeleni; le malo prostora je ostajalo njivam in lesenim bajtam skromne vasice. Na obzorju je temnelo hrvaško hribovje in se polagoma gubilo v komaj vidno belo odimljeno modrino. V jarkem solncu je bleščal izza rakitovja ovinek srebrnopene Kolpe. Visoko nad reko je plul velik jastreb z mirno razprostrtimi krili, ki so le poredkoma zamahnili in se zasvetila v solnčnih žarkih; počasi se je obračal v širokih krogih, zavil proti jugu čez vodo in odplul, vedno manjši in manjši, proti gorovju. Na cesti se je dvigala meglica belosivega prahu; krepak možak je gnal težko otovorjenega konja proti Metliki. V bližnjem vinogradu so kosi vneto hvalili lepo vreme in v mrakotnem smrečju je kukala kukavica. Včasi je zasapljala od Kolpe sapica in donášala krepke čiste dišave lesovja, nežno blagovonje vrtnic in jazminovega cvetja v sobo. Prijetno hladno je bilo tukaj za debelimi zidovi nad grajskim vrtom.

„Sem že napisala,“ je rekla Alijana in dvignila glavico.

Ujec Ahac je vzel rokopolis mlade učenjakinje in ga pregledoval z važnim obrazom.

„Valde bene! Jako dobro!“ je hvalil svojo učenko. „Si že pridna. Če ostaneš zmerom taka, te nauči tvoj ujec tudi latinski, italijanski in francoski.“

Alijana je lahno zardela in povabila oči.

„Rajša bi poslušala lepe basni in bajke,“ si je mislila, igraje se z gosjim peresom.

„Zdaj pa preidiva k zemljepisu. Povej nam, koliko je delov zemlje?“

„Delov zemlje je troje.“

„Kako jim je ime?“

„Ime jim je Evropa, Azija in Afrika.“

„Optime, jako dobro! Zdaj mi pa lepo šteje do deset, kakor sem te bil naučil včeraj! Pusti pero!“

Dekletce je odložilo pero in odgovarjalo popolnoma resno:

„Ena, dve, tri —
 pridno ga pij!
 Štiri, pet —
 polna je klet.

Šest, sedem, osem, devet, deset —
 Bog naju živi še par sto let!“

„Kaj pa je to?“ se je zavzela grofinja in grajalno motrila viteza Ahaca. „Pomeniva se pozneje, sama!“

Brat pa se je delal, kakor da je ni bil slišal, in velel mali nečakinji: „Imenitno si se odrezala, Alijanica! Jako si nadarjena, čisto kakor tvoj ujec Ahac. Le škoda, ker nisi fant, da bi mu bila bolj podobna!“

„Ujček, prosim, zdaj mi pa povej zgodbo, kakor si obljubil! Pa dolgo, prosim, prav dolgo!“

„Takoj. Poslušaj, kako sta se prepirala petelin pa zajec in kako so se vojskemale živali!“

Alijana je uprla radovedne oči v ujca Ahaca, on pa se je gromko odkašljaj in jel pripovedovati:

„Na dvorišču moško hodi močan in ponosen petelin okoli svojih kokoši. Ker je lepo vreme, je petelin židane volje. Zamahne s perutnicami in zapoje na glas: „Mi smo mi! Kikiriki!“

Izza plota pa čemerikavo pogleda poljski zajec. Ni mu prav, da se tako postavlja naduti kokot. Nejevoljno pomiga z dolgimi ušesi, pomoli glavo skozi vrzel med količi ter začne grdo oponašati petelinje petje.

To pa hudo užali petelina, zlasti zato, ker se vse kure spogledujejo nad nesramnim zabavljačem. Mož nagle jeze neutegoma poleti na ograjo in zakokota ves razjarjen: „Zakaj se mi spakuješ, šalobarda prismojena?“

Zajec ga zaničljivo premeri od grebena do krempljev in mu odgovori porogljivo: „Zato, možiček, ker si tako visok pa ošaben! Kaj bi se neki tako presneto šopiril v svojih petelinčkovih hlačah! Koliko te pa je pravzaprav? Saj nimaš niti vseh udov, pokveka, ki hodiš le po dveh! Ti si samo reven rob hudobnega človeka — jaz sem pa svoj gospod! Mi zajci, mi smo svoboden narod, hvala Bogu! Mi smo mi! Ti vedno čepiš doma, jaz pa sem videl in izkusil že nekaj sveta in ga bom še, ako Bog da in sreča junaška! Da te le sram ni, sram! Ves ljubi božji dan goniš venomer eno, leta in leta venomer eno brez konca in kraja. Ali si v svojih kurjih možgančkih res ne moreš izmisliti kaj novega in lepega? Kdor ima

količkaj zdravega okusa, vsak je že sit tvojega kričavega pustega ponavljanja. Prejkone pa meniš celo, da si tak umetnik kakor slavec? Zakaj sam vase si zaljubljen in domišljav kakor vsak šušmar in mojster-skaza. Kaj bi bil zatorej tako strašno prevzeten, ti ubogi kljun! Obžalujem tebe in vso žlahto pa tudi vse one, ki te morajo poslušati!"

Zasramovani petelin se ves trese od same togote tako, da izprva niti ne more odpreti kljuna. Toliko, da ne pade s plotu. Pisano gleda zajca in naposled krikne na vso sapo: „Da bi te kokla brcnila! Kaj klobasaš! Menda se ti meša? Mene naj bo sram, mene? Sram bi me bilo pač, ako bi imel tako zanikaren repek kakor ti! Kajpada ne moreš prav ceniti mojega petja, ker imaš kosmata ušesa! Tepec! Butec! Bedak!"

„Počasi, očka!“ mu odvrne jezični zajec porogljivo. „Mar je to vsa tvoja modrost? Kakor slišimo, znaš le psovati. Jako, jako si smešen v svoji jezici! Zmeraj nosiš gole kremplje in ne veš, kaj so rokavice in olika! Res, prav smiliš se mi. Obžalovati te moram iz vsega srca!"

Te posmehljive besede še huje razkačijo petelina. Grozno se zadere nad izzivačem: „Čakaj me no, čakaj, dolgouhec blebetavi! Bomo precej videli, če si za kaj!"

In že se zakadl v zabavljača, ga kavsa z močnim kljunom in bije s perutmi, da leti dlaka na vse strani. Slaba prede rahločutnemu zajcu. Ne brani se dolgo; okljuvan, obunkan in obupan jo popiha po poljanah.

Zmagovalec ga preganja še daleč in ga zbada: „Strahopetec! Bog daj, da bi te požrla lisica! Stoj, počakaj! Kam se ti tako mudi? Bojazljivec si ti pa ves tvoj potepuški rod in tudi vsa svojat, ki hodi po štirih! Le mi ptiči veljamo nekaj, mi, ki ne lazimo po prahu, kakor vi pritlikavci, ampak letamo tudi po čistem zraku! Mi smo mi! Kikiriki!"

Za silo obvezan prišanta zajec ves pobit domov. Takoj povabi vse svoje štirinožne sorodnike, prijatelje in znance ter jim zatoži napihnjene petelina. Dolgo zborujejo in se posvetujejo, kaj bi. Naposled sklenejo soglasno, da v kratkem napovedo perutnini vojsko zaradi žaljenja časti. Nemudoma pošljejo poslance prosit presvetlega kralja Medveda, naj jim blagovoli vojvodovati zoper sovražno perjad.

Medved jim zagodrnja na postelji: „Ne morem. Prehlajen sem. Nadleguje me hud nahod. Noč in dan mi kuhajo kamilice. Srečno pot!"

Poslanci se priklonijo in odhite k velesijajnemu princu Žebcu. On jim leno zarezgeta: „Ne maram. Truden sem. Ne ljubi se mi. Bog vas obvari!“

Pridejo k imenitnemu baronu Biku. Baron Bik jih pogleda prav debelo in zarjove: „Častilakomnost je velik greh. Bog daj norcem pamet! Ste že opravili — le poberite se!“

„Bik je pa res hudo zarobljen in neumen tudi, najsi bo trikrat baron!“ pravijo poparjeni poslanci in jo mahnejo k slavnemu vitezu Volkmu. Pridejo, potrkajo. Odpre jim gospa Volkulja. Povedo ji, kaj bi radi. Gospa Volkulja jim zatuli: „Mojega moža ni doma. Bogve, kdaj se vrne domov, klativitez. Povabljen je na koline, na klobase! Adijo, gospoda!“

Že se boje poslanci, da ne bo nič. V tem sitnem trenutku pa se oglasi navihani gospod Lisjak in jim svetuje: „Pojdimo še k veleblagorodnemu in velečastitemu baronu Oslu! Že njegovi pre-slavni pradedci so bili vsi v najvišjih službah. Naš baron Osel je zdaj največji osel, kolikor tudi je na širnem svetu velikanskih oslov. Rigati zna tako izvirno in bistrourmno, da ga razumejo najbolj pretkani učenjaki komaj za silo. Veleučten je, moder in boder ko koder! Naš baron Osel je galanten in jako preudaren baron, ki se ne prenaagli nikoli. Njegovo oslovsko potrpežljivost in dostojanstveno počasnost občuduje in hvali ves omikani svet. Baron Osel ne zine nikdar nič smešnega — navdušuje se le za resne oslarije. Ta Salomon v oslovski koži je vzvišen vzor in veličasten zgled vsem starim oslom pa tudi vsem mladim osletom. Njega volimo, njega!“

„Saj res!“ kimajo poslanci in se požurijo k odličnemu dostojanstveniku ter mu ponudijo vojskovodstvo.

Baron Osel jih sprejme prav prijazno, se popraska z levo zadnjo nogo zamišljeno za ušesi pa zariga: „I-a! I-a! Veseli me, da ... i-a, i-a ... da zaupate moji bistrourmnosti in zdravi oslovski pameti! Že od mladih nog hodim po vseh štirih na poti čednosti in kreposti. Devet let, devet mesecev pa devet dni sem bil na dvoru prvi oslovski svetnik, predsednik vojnemu svetu, sploh glavna podpora prestola, ponos in nada domovine, biser in dika države. Ob vsaki večji oslariji sem igral prvo vlogo! Prav povsodi v mili naši očetnjavi vidite bogate ... i-a ... sadove in plodove mojega koristnega riganja, i-a! Čestitam vam iz vsega srca, da ste si izbrali mene za vojskovodjo. Izlepa si ne bi bili mogli izvoliti boljšega strokovnjaka. O — kakšna sreča: izbrali ste si pravega osla! I-a!“

Tako se hvali baron Osel in se kuje sam sebe v zvezde, se poveljuje in se šteje za prvega osla, zakaj to je stara navada in tudi stara oslovska pravica vseh pravih oslov.

Nato jih vpraša: „Koliko mi pa plačate?“

Odgovore mu: „Ako ne zmagamo, ne dobiš ničesar. Ako pa zmagamo, ti damo lepo krono in krasen zmagalski venec od samega osata!“

„I-a, velja!“ pokima vojskovodja.

Še tisti dan napovedo perutnini vojsko s pismom, koder stoji rdeče na belem: Bahavi kljunonosci! Ne moremo vam povedati, kako nazarensko zaničujemo vas, zanikarno drhal. Vkratkem boste tepeni kakor slama. Pridite danes teden zjutraj na Veliko livado pri Zlati gori, ako imate kaj korajže, uboge pokveke! V imenu vseh užaljenih štirinožcev vam to poroča baron Osel, veliki general.

Hrabri ptiči si izbero velemožnega barona Pava za glavnega maršala. Nato pa precej odgovore sovražniku, da se pridejo bojevat na Veliko livado in da se ne boje nobene kosmate krevlje.

Na obeh straneh se jamejo marljivo pripravljati na odločilno bitev. Zviti Lisjak pa naglo nakupi za armado živeža prav dober kup, ga prodaja generalu Oslu po najvišji ceni in goljufa, kar se da.

Določeni dan zbere general Osel svojo vojsko na vse zgodaj na Veliki livadi. Med njegovimi vojaki je največ zajcev. Najmočnejši med njimi nosijo krvavordeče prapore. Večjim oddelkom ukazujejo skoraj sami stari osli in mulci, ki so bolj ali manj v rodu vrhovnemu poveljniku. Manjšim krdelom zapovedujejo večinoma zarobljeni mesarski psi, tuintam pa tudi debeli glupooki mopsi ali starokopitni kozli, sivi veterani. Ovni, mački, zajci, ježi in drugi nosijo v potu svojega obraza kamenje in gramoz v bisagah, jazbeci in polhi pa malhe, polne ovsu in prosa.

Da ne bi zavili ptiči po varni veliki cesti proti bojišču, morajo polhi in jazbeci po nasvetu premetenega Lisjaka sipati zrnje za vabo po manjši stranski cesti, ki drži v ozko dolino, omejeno od navpičnega skalovja. Potem se skrijejo k drugim vojščakom nad strminami. Ondukaj nagromadijo na obeh straneh kamenja in prodovine za napad in zgrade izhod iz doline z mrežami.

Kmalu priprhutajo generalovi ogleduhi netopirji in javijo: „Sovražnik se bliža. Vodi ga nadmaršal Pav. Ošabno vzdiga noge in od same nečimurnosti ne ve, kam bi pogledal. Okoli vratu ima srebrno verižico z zlatim ključkom. Ta ključek odpre skalnata vrata Zlate gore, koder hrani sovražnik neizmerno bogate zaklade. Za

Pavom korakajo v dolgi dolgi vrsti petelini, jerebi, prepeliči, racmani, purani, gosaki. Gorje nam! Toliko jih je kakor listja in trave!“

Strah prevzame Oslovo vojsko; nekateri kozli že brbljajo kozje molitvice. Komaj, komaj jih zopet ohrabri Lisjak.

Medpotoma zapazijo požrešni ptiči zrna, hite zobati in zablodijo v past. Ko so vsi v dolini, jim zagradi sovražnik tudi vhod. In tedaj zariga general Osel po nasvetu lokavega Lisjaka: „Ujeti ste! Udajte se! Odložite orožje in zastave! Nadmaršal Pav pa nam daj svoj ključ za vrata Zlate gore! Ako ne, vas pa vse ubijemo in zasujemo s kamenjem. I-a!“

Obupani ptiči izpolnijo vse pogoje in se poizgube skozi zopet odprti vhod ponižno domov.

Zmagovalci pa hite k Zlati gori, odpro zakladnico in si nabašejo vse malhe in bisage s cekini in dragulji. Najlepše si vzame Lisjak. Vsi ukajo in vriskajo veselo: „Vivat generalissimus! Živio general Osel!“ In izročé mu zlato krono, bogato okrašeno z biseri in diamanti ter mu poklonijo venec od samega osata. Ves ginjen ga poje srečni general vpricho vse armade.

Ako uboga navihanega svetovalca, utegne zmagati vsak vojskovodja, in najsi je največji osel.“

Alijana se skoraj ves čas ni ganila in je poslušala prav pozorno, da ji ne bi ušla nobena besedica. Ujec je znal pripovedovati izborno. Zdaj je govoril na glas, zdaj je šepetal skrivnostno; zdaj mu je hitela govorica gladko in naglo kakor razposajen potok, zdaj zopet tekla važno počasi, kakor mogočna reka. Vsa zamaknjena je zrla nečakinja s svojimi radovednimi modrimi očmi v ujca. Mnogokrat so se ji veselo zaokrožila nežna usteca in pokazala bele zobke, ki so blesteli kakor biseri izza rdečega baršuna. Zlasti se je smejala vitezuh Ahacu, kadar je oponašal živalske glasove. Pa tudi grofinjo Milo je večkrat prevladal smeh, dasi je bila huda na brata. Skušala je sicer, da bi gledala prav resno na vezenje ali skozi okno, toda marsikrat je morala skrivati nepremagljivi smeh za svojim svilenim robcem.

„No, ali je bila lepa?“ je vprašal vitez Ahac malo nečakinjo.

„Lepa. Lepo prosim, povej no še eno!“

„Kaj še! Ali ni bila ta dovolj dolga? Zdaj bodi konec konca, finis finalis!“

Grofinja je pozvonila s srebrnim zvoncem.

Iz sosednje sobe je prihitel dvanajstleten paže v modro-beli kamižoli in ozkih hlačah, prepasan z rdečim jermenom. Dolgi temni

kodri so mu padali na rame. Po mehkem okroglem licu je bil bolj podoben deklici nego dečku. Toda hoja in kretnje, poredne oči in ozki kolki so bili prav fantovski. Stopil je pred grofinjo in molče upognil koleno.

„Otokar, poklič! Jerico!“ mu je velela mlada gospa.

Paže se je priklonil in odhitel. V kratkem je vstopila Alijanina varuhinja Jerica, velebužno mlado dekle z jako rdečim zalim obrazom.

„Alijana, pojdi zdaj z Jerico, da ti umije prstke, umazane od črnila!“ je rekla grofinja in z materino nežnočutnostjo pogledala mlado komteso.

„Aha, moja preljuba sestra bi bila rada sama z mano, da bi me lagije oštela!“ je ugibal vitez Ahac in z negotovim pogledom motril stare slike na zidu in temnordečo harfo, okrašeno z zlatimi arabeskami in naslonjeno pri drugem oknu ob visoki omari. „Trebajo bo zmotiti in odvrniti od njenih misli.“

„Ljuba Mila,“ je dejal medeno, „danes je imeniten dan: danes začnem pisati kroniko!“

„Ah — to obetaš ne vem že koliko let, pa ni nikdar nič.“

„Zdaj pa bo nekaj, danes. Vse je pripravljeno. Danes, prvega junija leta 1462. po Gospodovem rojstvu začne pisati vitez Ahac — o, servus humillimus, najponižnejši sluga, dragi svak!“

Vstopil je bil grof Majnard Blagaj. Dolgi vranji lasje so mu obrobjali temnopolti krepkovoljni obraz, ki so ga oživljale nemirne ostre oči. V pogledu in postavi sta se kazala ponos in premoč moža, ki je vaje ukazovanja. Okoli vratu mu je visela zlata verižica s srebrno piščalko, ki se je svetila na rjavobaršunasti, spredaj odpeti suknji. Ob strani mu je nihalo široko kratko bodalo z zlatim, umetno izrezljanim ročajem. Na kljunastih čevljih so se vrtele srebrne ostroge z velikimi konicami na kolescih.

„Kje je Alijana?“ je vprašal soprogo, ko je bil prijazno odzdravil svaku.

„Vrne se takoj z Jerico,“ je odgovorila grofinja.

Vtem se je debeli vitez Ahac počasi skobacal izza mize. Njegove kratke noge so bile krive in ta raznožnost se je še bolj poznala v ozkih hlačah. Gorenji život mu je bil neprimerno jačji. Grofu Majnardu je segal vitez Ahac komaj do vratu. Z veselim nasmehom je podal svojemu svaku roko, poklonil se pa ni skoraj nič, ker ga je oviral prebujni trebuh.

„Dragi moj, devetega junija bo god mojega očeta Felicijana,“ mu je dejal grof.

„Saj res! Živio grof Felicijan Blagaj!“

„Povabiti hočemo nekaj gostov.“

„Bene. Živeli gosti!“

„Nekaterim sem pisal že sam. Druge povabi pa ti v mojem imenu, ljubi Ahac!“

„Z največjim veseljem.“

Prišel je paže Otokar in javil, da je obed že pripravljen.

„Po kosilu, dragi Ahac, se pomeniva dalje.“

Paže je odprl vrata.

Ko sta bila vitez in paže sama, je zaprl Ahac duri in zgrabil dečka za lase, da mu ni mogel uiti.

„Otokar, ako mi še kdaj vode naliješ v malvazijo, ti primažem tako, da boš razločno videl več nego devetsto devetindevetdeset ko-metov! Ali nimaš nobene vesti, da se drzneš tako grdo kvariti žlahtno vino, ti spak? Kaznujem te gotovo, ako se ne poboljšaš! Vrhutega te pa še zatožim tvojemu stricu, baronu Erazmu Gradni-karju. Apage sine gloria — izgubi se brez slave!“

Engelbert Gangl:

Sonata o življenju.

1.

Miruj od hrepenenja mi, srce!
Kdo sanja naj, ko sije velik čas?
Kot sokol švigne drzno nad poljé,
ledena misel, spni se nad moj jaz!

Kar giblje v duši tihih se željá —
pospíte! Kaj nam hoče zdihovanje!
Dekletu pristoji potok solzá,
možem pero, beseda, vojevanje!

Od vzhoda do zahoda luč proseva,
mogočno klic grmí ukazujoč:
Kar, bratje, druží vas, boli, preveva,
izlij se v voljo, da rodi se moč!

2.

Izlij se v voljo, da rodi se moč,
 ti skrita bol, samozatajevanje!
 Vstajenja pesem trumoma pojoč,
 pot si v svobodo krčijo tlačanje.

Na vas je zidan kras razkošnih mest,
 vi ginete v trpljenja veličastvu;
 tam, kjer žari mogočnosti prelest,
 od mišic vaših čar je dan bogastvu.

Do vas se niža senca smrtne halje . . .
 Vam li v sirotnosti je to pomoč?
 Od bratov glas prihaja tam iz dalje:
 Jak bodi, svoj ukaz izvršujoč!

3.

Jak bodi, svoj ukaz izvršujoč,
 ponosno ti veleč: Živeti hočem!
 Zamé ni le skrbi moreča noč,
 naj okrepe se prsi v boju vročem!

Hip radosti, slasti in poželjenja,
 ko prekipi, vzdrti ljubezni strast —
 to je začetek tvojega življenja,
 pa naj zato bo delež tvoj propast?

Svet in življenje — glej, vse tvoja last,
 saj tudi tebi človek je ime!
 Zavestno stoj in brani v svojo čast,
 a nikdar trd, če prosijo solzé!

4.

A nikdar trd, če prosijo solzé
 otrok nezgode, žalosti in sile,
 ne stoj ob strani, daj v pomoč roké —
 trinogov ne, prej kamen bi genile!

Izkušen v bedi, veš, kako boli
 žal nezaslužena, nedolžnih kazen.
 do kdaj krivica trda naj živi?
 Doklèr razklepa pest sram in bojazen!

Ha, vidiš lica, od skrbi zorana,
 kako se k tlom privija od nezgod
 devojka — lilija, v pohlep prodana? . . .
 Izžet, usužnjen je trpečih rod!

5.

Izžet, usužnjen je trpečih rod!
 Glej, bolnih grudi materinih hrana —
 otroku slast, a mu iz njih je dana
 kal smrti — dota na življenja pot!

Kruh, trdo služen, blagoslavja groza,
 da ne zaloti te ob delu smrt;
 živali dom je pevajoča loza,
 v dušeče si ozračje ti zaprt!

Zbudi se srd, vre v prsih kot vulkan —
 z orožem množice so že obdane . . .
 Le jeknil je, že k tlom je poteptan —
 nihče ne dvigne ga, če sam ne vstane!

6.

Nihče ne dvigne ga, če sam ne vstane,
 upor z vero vase da oblast!
 Izvoljenci gnetó se v blesk dvorane,
 napoj jih vnema — narodu na čast!

Tam zdolaj v vlagi tesnega stanú
 glasi se dece jok: umira mati!
 Več kot življenja jim ne more dati —
 skrb jo je strla — treba je mirú . . .

Odmeva sem žvenket penecih čaš . . .
Mož, v misli zatopljen, svoj gleda rod:
„Življenja boj, tu vsega me imaš!“
Junak si, sin trpljenja, in gospod!

7.

Junak si, sin trpljenja, in gospod,
ko stiska peza te moči usodne;
a ti na romarsko ne stopaš pot,
da milosti bi prosil blagrodne.

Glej v gori hrast, ki strela ga ošvigne,
spomladi veje spet zazelené.
Za hip omahneš, pa te zopet dvigne
moč delavne in žuljave roké.

Kdo jačji od krvi je, ki iz rane
stoplodno seme vrže v črna tla?
Kdo silnejšega kot si ti pozna,
ako ti lastna moč nasilje zmane?

8

Ako ti lastna moč nasilje zmane,
kdo moč nepremagljivo ti je dal?
To plen je bitke, v tebi bojevane:
umrl je suženj, da je človek vstal!

Ne tisto lice, ki se smeje, joče,
ki je igralčevih premen izraz,
to je v dejanju, kar mi volja hoče,
v besedi, v čuvstvih isti — to sem jaz!

Vrši, hrumi življenja divji ples . . .
Kdo zmagal že brez vojne je krvave?
Vse pade! To ostane, kar je res!
Kam v žalost, bratje? . . . Kvišku moške glave!

9.

Kam v žalost, bratje? . . . Kvišku moške glave!
 Naj moč se v žilah zopet razigra!
 Počiva delo naj, in pod zastave
 mož do moža resnobsno se ravna . . .

Vi čarovniki, ki iz globočine
 zaklade čarate na beli dan,
 iz vaših rok v snov mrtvo žitje šine,
 ves svet naslonjen je na vašo dlan!

Zakaj bi služil samo tožbam sluh?
 Naj tudi spev veselja zakipi!
 O, pridi dan, da se razmahne duh,
 in ako moraš, vzrasti iz krvi!

10.

In ako moraš, vzrasti iz krvi
 kal, ki samozavest v nas zaplodi:
 Življenje eno v smrt je izročeno,
 življenje novo iz krvi rojeno!

Ko dan ugasne in se grob odkrije,
 pač damo v plen trohljivosti telo,
 kar grelo je duha, to v nas se zlije,
 sto isker vžge in src razvname sto.

Ustvarjeni nikomur za igranje,
 imamo, kar si dali smo sami;
 poštenju čast in delu spoštovanje —
 cen ti najvišja, vzkipi iz pesti!

11.

Cen ti najvišja, vzkipi iz pesti:
 Tako sem človek kakor ti, ki sodiš!
 Če po življenja gladki cesti hodiš,
 ne glej prezirno nanj, ki krvavi!

Tam v srcu giblje se kot grenka bol —
vsi naši so utrjeni od dela,
in zemlja, ko sramote bo dovolj,
od našega pohoda bo bobnela . . .

Nič več, nič manj: pravica naj živi!
In kdor umre za blagor očetnjave,
med rožami na grobu luč gori —
alegorija nam bodoče slave!

12.

Alegorija nam bodoče slave:
Iz neme skale brizgne vodomet,
preseka, razpodi višav temnjave,
do solnca dvigne ga ponosni vzlet.

Vsi eno smo, iz enega smo vsi,
dom širni svet, nikoder ni tujine!
A rodna gruda, naj tvoj sin beži?
Ostani vzor dobrote materine!

Ko solnce se razpali ponosito,
vse spona se ledene raztajé.
Življenje svojo pot gre zmagovito . . .
Miruj od hrepenenja mi, srce!

13.

Miruj od hrepenenja mi, srce,
izlij se v voljo, da rodi se moč:
jak bodi, svoj ukaz izvršujoč,
a nikdar trd, če prosijo solzé!

Izžet, usužnjen je človeški rod,
nihče ne dvigne ga, če sam ne vstane;
junak si, sin trpljenja, in gospod,
ako ti lastna moč nasilje zmane!

Kam v žalost, bratje? . . . Kvišku moške glave!
In ako moraš, vzrasti iz krvi,
cen ti najvišja, vzkipi iz pesti,
alegorija nam bodoče slave!

Čebelarjev greh.

C. Golar.

Nobenega čebelarja še ni bilo v peklju. Zakaj znano je, da so čebelarčki nedolžni in pridni kakor čebele, njihova družinica. Zato se je vrag zaklel, da ga mora dobiti v pest. Vzel je pot pod noge in se odpravil na Gorenjsko.

Bilo je to v noči na štirinajsto nedeljo po Binkoštih. Težka vročina je ležala v zraku in se ni genila, ker ni bilo vetra od gozdnih robov in gričev, da bi jo razpihal in razmetal. Visoko in temno je bilo nebo, kakor zalito s črnim morjem, in v njem so tonile redke zvezde ter se utrinjale v bledem svitu. Ščip ni sijal, tudi ne prvi in ne zadnji krajec.

„Kaj si dejal, kako praviš? O ti vrag ti! Tako daleč me spravljajš, to misliš, da bi storil? Ali ne veš, da sem veren kristjan, da grem vsako nedeljo k maši in vsak mesec k svetemu obhajilu! O ti vrag ti!“

„Nič, nič, ali je to greh, ali ni to dobro delo?“ je odgovoril vrag. „Saj sem ti rekel: Pojdi k obhajilu, magari tudi k spovedi! Samo hostijo vzemi — pojdi, pojdi, spovej se in vzemi hostijo. —“

Čebelarja Vrban, ki je ležal v svojem uljnaku med panji in steno, na listju in otavi, ter imel polhovko na glavi in mrzlo pipo v ustih, je držal izkušnjavec v kleščah. Vrban je pritiskal glavo v kot in se grabil s prsti po glavi, a zunaj uljnaka pod kapom se je iztegoval vrag.

„O ti mršnja peklenska, o ti satan! Mojo dušo bi rad, moje ubogo dušo!“

„Ne bodi neumen, Vrban, ne bodi neumen! Tvoj prijatelj sem in dobro ti hočem. Kaj pa boš s praznimi panji? Nič medu ni v njih, nič satja. — Črni in tolsti trotje so se ti zaredili in požro vse, kar nanosijo čebele. Rose ni ob zarji in rože so suhe in prazne. Jutri zjutraj pojdi v cerkev in prinesi hostijo —“

„O križ božji, o usmiljeni Jezus, odpusti meni grehe!“

Vraga, ki je z dolgimi kremplji in bedri ter s košatim repom objemal steno ter šepetal Vrbanu v uho svoj hudobni nauk in ga zapeljeval v greh, je pri božjem imenu, ki je prišel s čebelarjevega jezika, zagnalo in vrglo pet čevljev daleč. Zviška je priletel v staro hruško, in po sencih in čelu so ga bili pobožni vzdihljaji.

„Nikar, Vrban, nikar! Ne imenuj po nemarnem božjega imena! Rajši mene poklič, mene prekolni, da me bo majhno poščegetalo po grivi. Vrban, nehaj! Saj ti dam poln uljnjak, štirideset škafov medu, šestdeset panjev čebel, osemdeset funtov voska!“

„O usmiljeni Jezus, ti meni pomagaj! Oče naš . . . vse bridke matre, pridite mi na pomoč!“

Vrag se je skrival za grčavo, krivo drevo in ves se je tresel od bolečin, zakaj od leve in desne so padali nanj strašni udarci.

Čebelar je utihnil, in vrag se je splazil polagoma in skrivaj nazaj k uljnaku. Po prstih je prišepal bliže, legel na tla ter pritisnil usta k špranji.

„Hostijo, hostijo, in v panj ž njo . . .“

„O Jezus Nazarenski . . .“

In vragu je priletelo kot grom za levo uho, da se je prevalil od stene in se zaril z glavo v prst. Čakal je dolgo, dolgo in se nato po vseh štirih privlekel k uljnaku. Poiskal je priliznenih besed:

„Do vrha bodo polni tvoji panji, čist med kakor zlato in solnce se bo v snežnem satovju bleščal in se razlival in dišal. Pomisli, Vrban, koliko denarcev, srebrnikov . . . Pojdi, pojdi . . .“

„O trnjeva krona Jezusova, pridi mi na pomoč!“

In vraga je zaskelala in zabolela rogata glava, kakor da se je zadrla vanjo krona iz trnja in žeblicev. Zacvilil je in se pognal — in zaletel v hruško. Umazane saje so padle iz njegovih oči in iz čela so skočile iskre. Samo noč, soparna in hudobna, je gledala vraga, kako je oprezoval okoli uljnaka in šepal in skakal s povešenim repom. Drgnil si je rogova, zakaj zdelo se mu je, da je levi nalomljen, in božal si je pekoče uhlje ter se smilil sam sebi. Stal je na vrtu in si ni upal k špranji. Grizel si je dolge nohtove, zavite v grde kremplje, ves v dvomih, kaj naj bi storil. Šel je okoli in okoli uljnaka ter zlezal nazadnje v prazen panj. Odkašljal se je, hrkal, kakor da ne zna začeti, in neznansko sladak in plašan mu je bil glas:

„Vrban, ljubi Vrban, ali veš? Medico boš pil, medico, pomešano z žganjem, ki tako prijazno steče po grlu in pogreje po želodcu. Ne iz kozarcev, iz bokalov boš pil — — Samo k obhajilu moraš. — —“

„O, vseh pet ran Jezusovih, pridite mi na pomoč!“

Vrag je odskočil in butil z glavo v desko nad seboj, nato si je zalil ušesa z voskom, da ne bi slišal Vrbanovih vzdihov, grabil se je za senca in se zvijal kakor gad, ki mu stopiš na glavo. Ali

iz panja ni hotel. Peklo ga je po vsem telesu, kakor bi kdo rezal meso z njega in ga žgal z razbeljenimi vilami. Ko je ugasnil ogenj, in so nehale bolečine, je šepetal naprej:

„Al ni prazna tvoja mošnja? Jeseni se bo v njej tiščal srebrnik pri srebrniku. Ali niso prazni tvoji panji? Še trotom ne morejo čebele sproti nanesti. Ajda ne cvete, kostanj se je že osul, in ti imaš vse prazno. Jaz pa ti ponujam zatega, čistega medu, in dragega satja. In tvoji bokali — prazni so, in tvoje sklede — nič ni v njih. Vrban, pridi in vzemi —“

„Vseh dvanajststo udarcev, ki si jih dobil premilostni Jezus moj, naj mi pride na pomoč!“

Vrag je škripal z zobmi in tulil od togote in bolečin. Vkljub temu, da si je zalil ušesa, je čutil neusmiljeno trpljenje. Ali iz panja ni šel.

„Ne bodi neumen! Kaj je meni za te! Kralji mi bodo dali svoje gosposke duše, a ti s svojo kmečko greš lahko živ v nebesa. Poslušaj me: Bogata kakor nikoli bo tvoja letina! In nikdo ne bo nič vedel; samo ti in jaz. Vse polno, vse zlato . . .“

Vrag je nekoliko počakal, odprl je panj in pogledal čebelarja. Vrban je ležal znak ob črvivih tramovih, grabil se je za plešo in gledal v streho topih in trudnih oči. Časih je vzdihnil in usta je imel široko odprta; zato je vrag vedel, da ga pozorno posluša. In je nadaljeval:

„Zlata, srebra polna mošnja, medice in žganja polni poliči . . .“

„Zlatih in srebrnih kron, zlatih in srebrnih kron polna mošnja, medice, sklede medice,“ je počasi dejal Vrban.

„Tako, tako! Zlatih in srebrnih kron, sklede medice in vina. Ali slišiš, Vrban, vina, ki si ga včasih tako rad pil.“ Vrag se je tiho smejal.

„O, saj ga še rad,“ je vzdihnil čebelar. „In kaj hočeš za to?“

„Nič! Nič! Srebrnih kron mošnja te čaka — samo v cerkev — in zlatih kron mošnja — k obhajilu — in medice in vina in vsega — po hostijo — zlata, srebra, medu, vina, medice, zlatih kron . . .“

Vrban je težko sopesl in težko mislil.

„Zlatih, srebrnih, in vina, vina . . .“

Vrag se je smejal in se igral z rožički.

„Ali vsi panji — bodo polni?“

„Vsi! Koliko jih imaš?“

„Osem v vsaki vrsti, in vrst je osem.“

„Torej štiriinšestdeset polnih panjev boš imel, in vsak bo težak stodvainsedemdeset starih funtov. Koliko bo dalo to denarja! Srebrnih kron, medice, vina, zlatih kron —“

„O križ božji —“ je vzdihnil še enkrat Vrban.

„Tih bodi,“ je dejal vrag. „In pomisli: Stodvainsedemdeset funtov!“

„Stodvainsedemdeset starih funtov! Bom pa šel — k obhajilu —“

In kakor bi ga ubil, je čebelar Vrban zaspal trdno in trdo. Bilo mu je, kakor da se pogreza v mehke in gorak pepel.

Vrag pa se je izmotal iz panja in zaplesal okoli uljnjaka. Režal se je in spakoval ter se od smeha držal za trebuh.

*

Ni še pogledalo zlato solnčno oko izza obzorja, in blesteča gaz se je komaj začela delati ob robu nebes in zemlje. Motno je bilo jutro, in kot črn dim so se valile redke megle nad slemenii. Završale so v vrtincu, padle težko na zemljo, in v tem trenutku je priskakal vrag izpod Jernačevega skednja. Vrgel se je na tla in po vseh štirih urno in oprezno stekel čez pot in mimo stare hruške k uljnjaku. Počeni! je nizko k tlom in zašepetal skozi špranjo:

„Trideset srebrnikov, štirideset škafov —“

In čebelarjev sluh je povedal srcu vragove besede, in v sanjah so se nasmehnile brezkrvne, sive ustnice.

„Trideset srebrnikov,“ je ponovil vrag in poškilil na slamnato ležišče. Suha brada čebelarjeva je drgetala, vdrti lica so šla narazen, in nerazločno je izgovarjal jezik:

„Trideset, štirideset, šestdeset . . . Haha!“

Vrag je skočil pokonci in z glavo se je zaletel in butil v črvido steno, da je uljnjak zaškripal na vseh štirih voglih, se zagugal in skoro bi se bil prevrnil.

Vrban se je zbudil z veselo mislijo in lahko mu je bilo v duši. Spomnil se je snočnjega poseta in plaho je pogledal proti durim, kakor da se boji tujih oči in ušes in ne da bi se pokrival ali zmolil jutranjo molitvico, se je vzdignil in začel napravljati. Vzel je oprano pražnjo srajco, ki jo je prinesel snoči in obesil na tram nad seboj in vse je bilo čedno, kar je dejal nase. Nizko se je moral skloniti, ko je stopil skozi duri, in obhajal ga je mraz po udih in kosteh, in tudi v teme, kjer se je svetila čezinčez velika pleša, mu je bilo hladno. Pripognil se je in potegnul z roko po travi; bila je suha, zato se ni mogel umiti z roso. Pač pa je bil prislo-

njen k uljnaku škaf in v njem je bilo toliko vode, da je je bilo dovolj za Vrbanov obraz. Oblekel je nedeljsko suknjo, narejeno iz kosmatega, kmečkega blaga; morala je biti nekoč modrikasta, a je zdaj bila vsa ponošena, po hrbtu ogorela in na komolcih oguljena; gumbi pa so sijali še zmeraj s kovinastim leskom. Pokril se je s težkim, širokim klobukom in vprav je menil ziniti: „No, pa pojdemo z božjo pomočjo,“ ko mu je vrag, ki je slutil nekaj hudega, zašepnil izza vogla:

„Vrban, trideset srebrnikov!“

Čebelar se je stresel, pogledal k uljnaku, v katerem je vse bučalo, stisnil roke v pest in se napotil iz vasi.

Dan se je šele delal iz sivega somraka, in ljudi ni bilo na cesti razen dveh starih in gluhih ženic, ki sta upili druga drugi na uho. Ko je prišel Vrban mimo, sta zavreščali obe na enkrat:

„Bog ga daj! — Midve greva tudi k spovedi, da bo naju imel Bog rajši.“

Vrban to jutro ni rad slišal svetih besed, zato se je obrnil stran in nekaj zamrmral.

„Vidiš ga,“ je zavpila baba za njim. „Tako gleda, kakor bi prodal Boga!“

Vrban se je prestrašil, in naskočila ga je groza. Z roko se je potegnil po licih in mislil je, da je že ves črn.

„Stodvainsedemdeset funtov, ne spraviš vsega denarja v mošnjo,“ je govoril vrag. „Babi neumni! Še radi se prideta gret v pekel! Samo za vosek dobiš —“

„Za vosek? Ako ga je osemdeset funtov, in funt samo po trideset —“ je menil Vrban.

„Ne, po štirideset. Saj je bil lani po šestintrideset, ko je bila dobra letina,“ je menil vrag. Tako sta trgovala vso pot.

Križ se je zabliskal iz megle, ko pade čebelarju v srce kesanje.

„Oh, oh, kaj sem obljubil! Oh, križana nebesa!“

A vrag je bil tik za njim in ga potolažil:

„Vrban, stodvainsedemdeset starih funtov! To je trideset srebrnikov!“

Čebelar je potegnil klobuk na oči, zapel suknjo, in še bolj koščena in dolga je bila njegova postava.

„Stodvainsedemdeset! Če bo pa kaj greha, saj lahko kupim, saj bom kupil svečo in jo daroval cerkvi, svečo, deset funtov težko.“

In lažji in hitrejši mu je bil korak; veselo in prijetno mu je bilo, skoro je malo poskakoval. V grlu je začutil hladno močo in v nosu je imel duh po vinu. Šel je, šel in vrag za njim.

Prelepa je cerkev svetega Štefana. Stoji na prijaznem griču, naslanja se na zelene in temne holme in lesove, kjer šume in vrše smreke in bukve, kjer viharijo vetrovi. V sveto nebo kaže kakor mogočen prst njen visoki in vitki zvonik in govori veliko prisego. In okna se ji blešče, kakor bi gledal Bog vanjo in zarja in glorijsa se raztaka pod njenim svodom.

A tisto jutro je bila mračna in tiha, v poltemi je rdeče trepetala večna luč, svetnik z veličastnim zlatim sijem se je bliskal na levici, in skoro strah je bilo čebelarja, ko se je za klopmi kradel k spovednici. Nekaj majhnih deklet se je stiskalo na ženski strani zraven oltarja ter se učilo na pamet svojih grehkov. Gledale so plašno v obraz arhangelu Mihaelu, ki je stal na satanovi glavi in mu jo jemal proč z ostrim mečem.

Vrban je pokleknil in začel izpraševati svojo vest. Lahko mu je bilo to delo, saj ni živi duši storil žalega. Nikomur ni privoščil kaj slabega, vesel je bil sosedove sreče in pomagal je, kjer je mogel. A zdaj je prišel izkušnjavec in greh.

„Ako dobro prodam, mi ne uide trideset srebrnikov — vosek po štirideset, med po šestinpetdeset, seveda voznika bo treba plačati. Oh, oh, sveta mati božja!“ je zdihnil čebelar, „kam že spet mislim! Ukradel nisem ničesar, par jabolok sem pobral na Jernačevem vrtu, malo sem zaklel včas, kadar so mi uhajali roji, ampak če bodo res vsi panji težki stodvainsedemdeset funtov —“

Takrat se je linica odprla, in Vrban je zagledal skozi leseno mrežo kozava in zabuhla lica gospoda Jakoba, ki ga je ostro motril za trenotek in planil vanj z besedo:

„Kar povej, kar povej! Kaj boš zdaj molil! Ali si kradel? Ali si se z babami pečal? Ali si — — — no, grehe naštej!“

Vrban je premišljeval, kašljal in vzdihoval.

„Na levo od mojega plota, tam, kjer gre pot — — — ima Jernač vrt, hruška maslenka mu prav dobro rodi. Pa nima človek zob, pa sem jih par pobral — — —“

„Beži, beži, molči! Kar k obhajilu pojdi. Si že opravil.“

Vrban se je oddahnil, vstal in skrušeno pokleknil k obhajilnemu kamnu. Poln je bil velike bolečine, ki mu je razjedala prsi in rovala po njih.

„Kakor Judež Iškarijot sem hotel za trideset srebrnikov — O, bodi usmiljen z ubogim grešnikom!“ Nagnil je glavo in spokorno molil.

„Kakšnih trideset srebrnikov? Sto in pa petdeset srebrnih kron dobiš.“

Vrban se prestraši in se ogleda na vse strani. Vršeč glas, znan že od snoči, mu je udaril na uho, zaslišal se je od okna, in tam je visel na zunanji strani cerkvenega zidu med pajčevinami sajast in gnusen netopir. Ostri kremplji so štrleli od njega, umazane, sive peroti so se zibale, in zlobno žareče oko je bilo vprto v Vrbana.

Povzdignil je oči k mašniku, sklenil še bolj vdano in zvesto roke k molitvi, ali jezik se je opotekal, in oči niso videle božje daritve, oči so se ustavile na zlatem plašču in svilenem, ki se je pregibal pred oltarjem.

„Zlatih kron, cekinov bo tudi nekaj padlo v mošnjo, da bi le samo pri meni bila dobra letina. Ako vsi dosti pridelajo in imajo obilo blaga, se cena ne bo vzdržala.“

„Vrban, še višja bo cena ali slišiš zvončke? Tako bodo žvenkljali cekini.“

Ministrant je pozvanjal k povzdigovanju, in ubogi čebelar je slišal in mislil, da zvene in pojo cekini. In v grlu je bila takšna suša, a mašnik je pil zlato vino iz zlatega keliha. Kako je dišalo Vrbanu, kako je zvenelo in žvenkljalo!

„Tudi jaz si ga potem lahko privoščim bokal ali dva . . . Rdeči je boljši za moje grlo . . . Oh, pa to je smrten greh. Boga bom prodal . . .“

„Vrban, ha-ha! Stodvainsedemdeset starih funtov! Pomisli, koliko srebra, zlata bo to dalo . . .“ Ostro mu je siknilo na uho, in čebelar se je ozrl ves plašen, ali ni kdo slišal teh besed.

„Odpusti nam naše dolge . . . koliko si že obljubil?“

„Dve mošnji srebrnih kron,“ je završalo iz pajčevin, in čebelarjevo srce se je zasmejala.

„In ne vodi nas v izkušnjava . . . stodvainsedemdeset . . .“

Vrban se je zamislil in zaprl oči. In že je zagledal štiriinšestdeset zvrhanih, ležkih panjev. Najbolj jasno je videl panj z lovčevo svatbo, ki je imel letos tri roje, in je bil še zmeraj med najtežjimi. Tudi panj z babjim mlinom se dobro obnaša, in Lavdonova vojska zmaguje kljub suši in vročini, ki je poparila vse cvetje. In potlej

pelje Vrban panje na prodaj, kupčija je imenitna, že pojo cekini že zveni, žvenklja zlato . . .

Vrban se smehlja in tako je zaverovan, da se komaj spomni, da to niso cekini, temveč da ministrant z zvončkom vabi k obhajilu.

„Trideset srebrnikov,“ izpregovori brez misli in takrat vidi mašniku v obličje in spomni se Judeža Iškarijota.

„Usmili se me, o Gospod, odpusti nam grehe!“ je izgovarjal jezik. Vrban je povzdignil oči, in že se je zopet tajalo njegovo srce. A vrag je to videl.

„Pokesam se vseh svojih grehov. Ti pa stoj meni na strani . . .“

„Dve mošnji srebrnih kron,“ je zašumelo Vrbanu na uho. „In zlate bodo vmes, in vino bo teklo.“ V pajčevinah je vršalo in plahutalo, in Vrban je videl, ne z očmi, z dušo je videl, kako se razpenja črna, ostra mreža, in hušknila je proti njemu, da je objela vsega temna in težka senca. Groza je bilo Vrbana, a zaslišal je zopet žvenkljanje cekinov, zlat plašč se je zasvetil, zadišalo je po vinu. —

„O, Gospod, nisem vreden, da greš pod mojo streho —“

„Kron in cekinov —“

In Vrban je sprejel hostijo iz čistih rok duhovnikovih in jo obdržal koncem jezika. Zopet je švignila senca preko njega, vsega je potopila v temo, in takrat se je Vrban sklonil nizko, nizko, glavo je stisnil h kamnu in s tresočimi rokami raztegnil usnjato mošnjo ter položil vanjo hostijo.

Vse je bilo tiho okoli njega, kakor da ni žive duše na svetu; neznan molk in groza je bila po cerkvi. Zatiskal je oči in čakal, kdaj se odpre zemlja in ga požre. Čez dolgo, dolgo časa se je začel gibati in vstajati. Bil je sam, in gledal je v tla, ko je šel mimo Boga na križu. In tedaj je rdeča kaplja kanila iz srčne rane. —

Bežal je v strahu, da ga ne vidijo ljudje, in bal se je belega dneva. Ni si upal na cesto, zato je zavil v gozd in se skril v mračno senco, zatekel se je med skale in robove. A miru ni našel in pekla ga je vest. Smreke in bori so jezno vršali nad njim, kriva veja gabrova ga je udarila po hrbtu, robida se mu je zadrla s trnjem v lica, da ga je polila kri. Ves zbežan in divji se je tolkel s kamenjem po čelu. Blodil je ves dan, in že je ugasnilo solnce za gorami in po hrastih in javorjih so se razpletle črne mreže, ko je stopil vrag k njemu.

„Vrban, čas je, da greva.“

„Kam? Križani čas božji!“

„Kam? Ha-ha, ali si se prestrašil?“ se je spačil vrag. „V uljnjak pojdeva.“

Prijel ga je za roko, in šla sta.

„Zdaj vendar še nisi opravil, kar imaš storiti. Čebele še niso zaduhale hostije in ti ne bodo nanosile cekinov in srebrnikov, ako se misliš obesiti že na macesen.“

Čebelar je molčal, in obup mu je temnil oči. Stopila sta na vrt, vrag je zaostal, in Vrban je bilo groza samega sebe, ko je stopil v uljnjak.

„Trideset srebrnikov, ha-ha,“ je zašumelo skozi špranjo. „Hitro, hitro, Vrban, ne čakaj! Čebele so lačne, in ti nimaš denarja.“

Čebelar je otipal panje in poiskal največjega, ki je stal v četrti vrsti na sredi. Odprl ga je previdno, polagoma in iz mošnje je vzel hostijo ter jo dejal v panj med satje in čebele.

*

Čudno življenje je vstalo v panjih. Bilo je divje in strastno vršanje, ki je bruhnilo iznenada, in kakor velik kotel, bučeč v solnčnem žaru, je bil ves uljnjak. Ob zori so se začele čebele rojema usipati na dan, kakor da so se naenkrat odprle vse duri njihovega gradu. Goste in žive in bliskajoče verige so se potegnile od uljnjaka do vseh cvetočih morij, do belorožnih njiv in bujnih livad. Krotke in pohlevne čebele so se spremenile v hudo, razdraženo in razuzdano vojsko, in kakor črnikasta gomazeča povodenj se je ulila na cvetje. Njihov let je bil višji in solnce je zatemnila divje vršča in brenčeča mreža, sestavljena iz milijonov prosojnih kril, ki se je zibala med nebeškim sinjem in cveticami. Visoka je že bila solnčna pot, in njegovi pogledi so žgali in plameneli. Čebele so šle za solncem, in v opoldanjih urah se je vilo zlatih in hrumečih, nepretrganih žarkov brez števila od panjev do rožnih jezer. Do večera je trajalo razburjeno kipenje in jezna samopašna marljivost vznemirjenih delavk, in šele z nočjo so se pretrgale črne niti.

Ko je vstal čebelar Vrban tretje jutro in stopil pred uljnjak, je zagledal na mestu srednjega panja grozno čudo:

Postavljen je bil oltar iz snežnega in kot kristal čistega voska. Prozorni stebriči so se vili naokoli, na vrhu je sijal križ v bleščečem plamenu, in pod njim se je v tabernaklju lesketala v nebeškem svitu oskrunjena hostija. In živi Bog je bil v njej.

Čebelar se je zgrudil na kolena, in neskončno kesanje in obup je objel njegovo dušo. Povzdignil je roke in molil in se pokoril.

Šla je mimo njega vročina in mraz, toča in cvetje, sneg in rosa, a čebelar je klečal in prosil in jokal. Kolena so se mu vtisnila in ugreznila v zemljo, in njegova lica je objela in prepregla mehka in bela brada, kakor da ga je zapadel sneg. Sklepal in razprostiral je roke proti oltarju, in kadar ga je obiskala pomlad, je vsega zagrnila in obdala z zelenjem in rožami, in kadar so prinesli mrazovi sneg in led v deželo, so zakrili tudi njega z bisernim plaščem, in ledene sveče so obrobile njegove solzne oči. Ko pa so pretekla leta in dnevi, je prišlo odpuščenje in milost ubogemu čebelarju:

Nad njim so se zgrnile čebele v prosojen in dehteč živ pajčolan ter zarajale okoli njegove glave. In ko se je zabliskalo solnce z rosnih nebes skozi cvetočo jabloano, so se njegovi žarki splekli s čebelami v zlato in žarečo krono, ki je venčala čebelarja.

Križev pot Petra Kupljenika.

Zgodovinska povest. Spisal Pastúškin.

Prva postaja.

I.

Isti čas, pred več kakor tristo leti, je segla kriva vera v deželo, od severa doli, vera hladne krvi in prevejane pameti, in nekaj stebelc se je prerilo skozi špranje domače ograje tudi k nam; prerilo se je, dorastlo in se vsemenilo. In seme je padlo na rodovitno grudo. Gospod pa pravi: Udaril bom pastirja in ovce se bodo razkropile. In tako se je zgodilo. Izmed pastirjev je bil tudi Peter Kupljenik.

Zgodnje rožnikovo jutro je dihalo nad Sv. lucijskimi in tolminskimi krovi, dremajočimi ob sivomotnikavem pasu, bistri Soči, ki jih je delila na dvoje, se privijala k njim, pa se zopet umikala — silna kača, ki je učarala bela jagnjeta na zeleni loki. V koči ob cesti, vodeči iz Baške doline proti Tolminu, je nekaj zaškripalo, zaškrtalo, zacvililo in v oknu se je prikazal moški obraz. Gola roka je založila oknico s polenom in mož je prisluhnil. Koraki, precej hitri. Videti ni nikogar. Bliže in bliže. Več nog. Zdaj bodo na ovinku. Tam so. Že jih je razločiti posamez. Spredej nekdo z veliko svetilko v roki. Svetilka gori, brli, se bori z dnevno svetlobo, omaguje. Za njim — koliko jih je? Trije, pet, šest, vsi z dolgocevkami na rami,

le tam v sredi — kaj? dolga, valovita halja? ženska? Ne. Na glavi se temni širokokrajnik — torej duhovnik?

Z okna zrožlja prisiljen kašelj. Glave na cesti, razen ujetnikove, se ozro tjakaj.

„Imamo še daleč do Tolmina?“

„Dobro uro — ne, vi stopate hitro, mudi se vam: tri četrť ure dobre hoje — še ne.“

„A kako tako zgodaj pokonci?“

„Ne poznam vas, možje, ne zamerite, če odgovarjam z vprašanjem: kam pa vi tako rano v procesiji in z lučjo? Gotovo prihajate od daleč?“

„S Kranjskega. Boste že še slišali. Iz Loke.“

„Boste slišali, boste,“ je prikimal ujetnik.

„Smo jih vajeni zadnje čase. Vsak hip počí katera. Evo, žena mi je ušla ponoči, brez krega in brez žal besede; se vzbudim, se okrenem — Tine nikjer.“

„Bogve, anti ne bo daleč.“

„Saj to je hudič. Da bi že ne vedel, kje jo imam iskati, tako pa . . . Ti prokleti norci, da bi jih strela . . .“

„Kateri norci?“

„Glejte, včeraj mi je tudi ušla. Da. In veste, vse predpoldne smo jo iskali; doma, drugod, po celi vasi, v gozdu, na polju. Nazadnje priteče Žefica vsa upehana: „Tata, mamó sem videla, gori pri novi cerkvi se prekucuje in z njo vse polno drugih. Vlekla sem jo za krilo, pa me ni hotela nič več poznati in me je zapodila.“ Jaz, si lahko mislite, naravnost k cerkvi. Kakor je povedal otrok. Tina se je valjala po tleh in metala svoje težke cokle v zrak, da so ji padali na glavo, na nos, na čelo. Vse noge je imela krvave in je vpila in kričala z drugimi vred. Bilo jih je kakih trideset — o, več, več — moški, ženske, staro, mlado. Groza me je bilo teh spačenih obrazov, ki so tulili, jokali in se smejali. Tina je vstala in ponujala ostudnemu starcu močno krepelo, naj jo natepe po hrbtu. Misлите, da se je prismođa prismojena kaj obotavljala? Nič; zavihal si je rokave in klical obsedeno tolpo skupaj. In kako so ga ubogali! Kakor bi trenil so napravili kolobar. Ta je vihtel bič, oni gorjačo, tretji vrv, palico, šibo. ‚Marija, dečla žegnana‘, so začeli peti in mahati drug po drugem, da so vsi hkratu topli in bili vsi hkratu tepeni. Možje, vi se smejete in majate z glavami. Meni bogme ni bilo na smeh. Zakadim se vanje in pograbim Tino. Kakor da bi segel v sršenovo gnezdo. Ta hip so me obsuli in

toliko da sem jim ušel. Tino sem moral pustiti in še zmerjala me je z brezbožnežem, ki sem pogubljen že na tem svetu. Praznih rok sem jo moral odkuriti; sklical sem vaščane in šele z njih pomočjo sem spravil ženo domu.“

„Zakaj pa svojati ne razženete?“ je vprašal ujetnik.

„Pri župniku smo bili in pri glavarju.“

„In?“

„Prvi meni, da malce počakajmo. Naglica ni nikjer dobra. Ti ljudje molijo, pojejo svete pesmi, se bičajo. Imajo v svoji sredi šestnajstletno dekle, ki se baje po noči glasno razgovarja z angeli. Zadnjo soboto da se je menila z nadangelom Gabrijelom, pravil ji je, kako je priletel iz nebes in oznanil Mariji, da bo rodila Jezusa. Potožil ji je tudi, da ljudje tukaj tako malo časte Mater Božjo, Župnik je avšo poklical k sebi, a družba ji ni pustila. Skriva jo in brani in le redkokdaj jo je videti med njimi, ko imajo svoje procesije in molitve. Ponoči se zberejo v kaki hosti, posedejo okrog dekleta in poslušajo med pritajenim ihtenjem njene prikazni. Gospod župnik so se obrnili na duhovsko gosposko v Čedad, odgovora ni še nobenega.“

„In glavar?“

„Pritrjuje župniku in čaka z njim.“

Ujetnik je sklonil glavo na prsni. Dan je silil bolj in bolj nezdržneje izza mrkih vrhov, trgal in paral tenčico-meglico doli nad Sočo in odvijal od obrazov na cesti ovoj jutranjega somraka, da so se njih poteze črtale čedalje izraziteje. Večina je zevala trudno opirajoč se na težke dolgocevke in si skušala izmeti spanec iz oči. Le ujetnik v črni halji se ni ganil. Vdanost, skoro brezbriznost, ki je pravkar še brlela na bledem licu, je polagoma izginjala, vse poteze so se podaljšale komaj za spoznanje in okamenele čez trenotek v izraz neizrekljive bolesti.

„Naprej!“ je ukazalo trdo iz zadnje vrste. „Mož, danes ali jutri se bomo tod zopet vračali, tedaj se lahko pomenimo kaj več. Zdaj ne utegnemo. Zrelim ptičkom je treba nemudoma odmeriti plačilo, drugače si ga vzamejo sami.“

Čez malo jih je vzel ovinek.

Ujetnik je stopal s sklonjeno glavo, ne na desno mu ni švignil pogled, ne na levo, kakor učaran je strmel nepremično predse v dokolenske škornje, ki so udarjali ob tla kakor dvoje težkih stop, Zdajpazdaj je peta kresnila ob peto, včasih je odletel izpod nje kamen orešje debelosti, štrknil je vstran ali nazaj, droben grušč je

zaškripal pod trdimi koraki. Dočim so si njegovi spremljevalci skušali krajšati pot s tem, da so zehali, vlekli brke, popravljali in osukavali črne širokokrajnike, se čohali za ušesi, pokašljevali, pljuvali v stran in predse in se ozirali proti vrhu strmobregga pogorja, ki jim je zaslanjalo cesto na desni, so se ujetniku premikale ustne tako narahlo in neslišno, da bi najbolj rahločutno uho, prižeto nanje, ne razločilo besed, ki so vstajale z njih pod modro jutranje nebo.

„Gospod, ti si rekel: Če vas svet sovraži, vedite, da je mene prej sovražil. Daj, da ne pozabim tvojih besed v uri bridkosti in ponižanja. In zopet si rekel: Hlapec ni večji od svojega gospodarja; če so mene preganjali, bodo preganjali tudi vas. Hvala Ti, Gospod, da si izbral mene, naj se izkaže na meni resničnost tvojih besed. Toda rekel si tudi: Prosite, karkoli hočete, in zgodi se vam. Šalóm lakém! Mir z vami, svoj mir vam dam, ne dajem vam, kakor svet daje. In glej, miru smo žejni, zakaj sam vidiš: Tvoja beseda je popačena in oskrunjena in tiste, ki bi jo radi rešili, da bi še zdravila in hladila, tolažila in krepila, podijo s prižnic, zapirajo jim tvoje hramove in jih tirajo kakor tolovaje in nevernike v ječo in pred sodišča. Daj, Gospod, da ne omahnejo roke tvojim služabnikom, dokler ne zavlada tvoja beseda širom deželá. Daj moči tudi meni slabotnemu, nevrednemu!“

Duša, razburjena prej in nemirna, se je kopala v svežem, čistem valu meditacije, skrušena prej in potrta, je vstajala polagoma iz mrtvila, sveža in mlada in močna.

Kakor zamaknjen je stopal Peter Kupljenik. Vzdramil se je šele, ko so njegovi spremljevalci obstali pred tolminsko cerkvijo in so se začeli zbirati krog njih vaščani z dolgimi polzaspanimi obrazi in začudenimi očmi.

„Kje biva glavar?“

Kmet s prstenim licem in čvrčasto drenovko je zamahnil naprej po cesti in za dvema najbližnjima hišama proti gradu.

II.

Drugi dan sta si sedela glavar in tolminski naddijakon v graščinski obednici nasproti. Cerkveni dostojanstvenik je nagnil trebušast vrč, ga postavil izdatno lažjega na hrastovo mizo pred seboj, uprl živahne sive oči v klobasico, ki jo je vrtel njegov gostitelj med prsti, in je rekel:

„Rad bi videl tega vašega ujetnika.“

„Kadar vam drago, prečastiti, ukazujte! Saj veste, z vami sem bil vedno prijatelj in kakor sem zatrdil predсноčnim, ta list in tale pečat, drugače tako močna in vplivna, ne bosta v tem oziru ničesar spremenila.“

Glavar je segel za glavo na majhno polico in pokazal skrbno zganjen pergamen.

„Dajte, dajte, naj pogledam še enkrat. Zanimivo pismo, vrlo zanimivo.“ Naslonil se je nazaj in razgrnil list. Med rahlim smihotanjem so mu begale oči od besede do besede, od vrste do vrste, in ko so prebežale že dobro polovico, so se mahoma dvignile in se pomenljivo zapičile v glavarja. Duhovnik je čital naglas:

„ . . . ker želimo, da se naša in naših dedov vera ohrani čista tudi v Vaši deželi in da se patriarhov vpliv omeji po možnosti onstran Soče . . . “

Smihotanje na bralčevem licu se je razbohotilo v očitvidno krotečo se porogljivost, ki se je jasno zavedala, kako daleč se sme izpozabiti, kadar zapleše po cerkvenem licu.

Glavar je zamahnil z roko:

„Gradec! Bomo že tako ukrenili, da se gospodom tam ne bo treba pritoževati, niti vam, prečastiti, se umikati proti Čedadu. Blagovolite mi slediti.“

Glavar je porožljaj v sosedni sobi z rešto ključev in se odpravil z njimi na drugi konec gradu, kjer je obstal pred težko in okorno kovanimi hrastovimi vrati in vprašal priletnega moža, ki je hitel vstajati s črvive klopi ob začrnelim zidu:

„Štefan, ali je po noči kaj ropotalo?“

„Nič, gospod, kakor da ni žive duše notri. Vi veste, da ne spim, odkar sem tistemu, saj veste, — Štefan je napravil tri križe, na čelu, na ustih in na prsih — odkar sem mu tale parkelj s šape sklestil — segel je v žep in pokazal črn parkelj, bil je videti kozji —, takrat, veste, bogme, če ni bilo tistega gabra, gospod, in pa . . . “

„Je že prav, Štefan; ali je oni notri večerjal?“

„Tisto ne vem. Skodelico juhe sem postavil na mizico, kakor ste ukazali, in pa kos kruha. Ta šema črna me še pogledala ni; pa je bilo videti izpito, lačno. Hitel sem brž ven, s takimi nimam rad opraviti, še z bogom mu nisem rekel, se ne spodobi, če je tak nevernik, kakor pravijo; kaj bi, rekel sem in še porečem . . . “

„Ne zdaj, pozneje, Štefan. Na, odpri!“

Glavar in naddijakon sta obstala na pragu in prebadala z očmi mrzli somrak, ki se je v smeri proti zamreženemu okencu čedalje

bolj redčil. Očem, polagoma privajenim, se je začelo zdeti, da ždi tam v kotu nekaj črnotemnega — kdove, kepa zgoščenega mraku? Domnevanje se je tik nato umaknilo resnici: oči so videle, tam je sedel človek. Obraza mu ni bilo moč razločiti, ne izraza, ne posameznih udov natanko: vse skupaj je tonilo v mraku, ne da bi utonilo.

Glavar je pristopil k mizici. Skodelica je bila polna, kos kruha nedotaknjen.

„Peter Kupljenik.“

Nič.

„Jaz mislim, časa ste imeli nad obilico, da bi se bili naspali.“ Besedam se je pridružil rahel pritisk z roko na ramo. Ujetnikova glava, sklonjena prej, da se ni kar nič odražala od črnega vseskupaj, se je polagoma dvignila in izpod širokokrajnika je zasijal obraz bledikavo in motno, kakor se zasvetlika ponoči grobarju pod lopato lobanja ali zaramnica ali bedro. Oči častivrednih obiskovalcev, ki so se medtem že bolj seznanile z mrakom in se mu privadile popolnoma, so videle razmršeno brado, ki je štrlela na vse vetrove in pričala, da so ujetnikovi prsti, tenki in blede kakor drobne svečice v zelenem mahu pred jasicami tako-le pod mrak, rili korenito ponoči po njej.

„Večerja vam je bila preslaba, kaj?“

Vprašanju je odgovoril molk.

„Boste zajtrkovali?“

„Bom.“ Beseda je bila mrzla in je hotela očividno povedati več, kakor je slišalo uho.

Zdaj je vprašal arhidijakon: „Ali veste, zakaj ste tukaj?“

„Vem.“

„No, zakaj?“

„Gospod, ne imena vam ne vem, ne časti; nisem dolžan odgovarjati.“

„Peter Kupljenik,“ se je vmešal glavar svarilno. „Bodite pametni in če si želite dobro, odgovarjajte svojemu predstojniku, prečastitemu gospodu tolminskemu naddijakonu, kakor se spodobi.“

„V Tolminu nimam predstojnikov.“

„Kje pa?“

„Na Kranjskem in v Gradcu.“

„Dobro, v Gradcu. Upam, da boste sedaj odgovarjali.“

Peter Kupljenik se je trudil pri okencu razbrati ponujeni list.

„Se motite, gospod. Nadvojvoda vam naroča skrbeti za mojo varnost in me spremiti v Gorico. Meni ne naroča ničesar, tudi ne da bi vam odgovarjal, komu drugemu pa še manj.“

„Oho, ta je nova! Nadvojvoda vas je izročil meni, jaz vam imam pravico zapovedovati.“

„Pa dajte!“ In jima je obrnil hrbet.

Gospoda sta se spogledala, glavar je namignil naddijakonu, ključ je iznova zaškripal in Peter je ostal sam.

Počasi, molče sta se vračala posvetni in cerkveni dostojanstvenik po ozkih, zglodanih stopnicah proti obednici. Naddijakon je spredaj pridržaval haljo dopetačo, glavar pa je v znak opravičene nezadovoljnosti porožljal z eno roko s ključi, kakor da bi bil oni v veliki meri zakrivili njegovo nevoljo, a z drugo vlekel brke s tako silo, da se mu je koža pod nosom živo rdečila in se zaganjala v burnem premikanju zdaj na levo zdaj na desno. Tam, kjer je visela na mostovžu začrnela podoba kakega predpotopnega graščaka, že vsa enobarvna, to se pravi sivobarvna, da se je mogla od mnogih dobrih in slabih lastnostij, ki jih je rajni mogoče imel, razbrati z nje samo še ena: trebušnost, tam se je naddijakon hipoma okrenil k svojemu spremljevalcu.

„Tu je treba napeti druge strune.“

„Če jih imate —“

„Po vsem, kar ste mi povedali in kar sem videl, se vašemu neverniku ne pride zlahka do živega. Vi bi morali, no da, hotel sem reči, da bi morali nastaviti zaslepljencu kako zanko, in — razumite me dobro — zanko, mislim, ki bi v njej zacapljal in obvisel. Da je sejal krivo vero — jaz mislim, da je kriva vera smola, ki se vleče, treba bi mu bilo prišiti še kaj drugega, na primer — saj pravim, kaj takega, za kar bi ga vlada lahko zgrabila bolj naravnost in bi ne bila podobna naganjaču, ki ne dobi niti oparjenega uhlja, pa naj našene makar sto zajcev.“

„Ni slaba misel. Toda svetujte!“

„Prijatelj, tale grad — gotovo imate . . .“ In je razpredel celo štenico, kakor jo je bil zamislil. Glavarjeva glava je ves čas prikimavala z onim diplomatskim prikimavanjem, ki ima lahko devetindevetdeset zmislov, in ko je oni končal, je dobil nemudoma pohvalno spričevalo:

„Da ste mi bili vedno naklonjeni in ste mi še, sem vedel, a da ste tako vnet pripadnik nadvojvode, je bilo meni skrito in je njemu še bolj. On vas sicer ne pozna, pred dvajsetimi leti, ko je

bil tukaj, vašega častnega mesta še ni bilo, in pozneje, ko se je ustanovilo, je Gradec brž začel mrdati — zdaj vidim, da po krivem.“

„Pustimo to in pomislite, kar ste slišali. Jutri se gotovo vrnem, če bi me pa vendarle ne bilo — saj veste, zadržek nad zadržkom, zdaj pride sel iz Čedadu, zdaj iz Vidma ali iz Ogleja, vse preži, pazi, dela, poroča, išče, stika, nadzira — če bi me torej ne bilo, boste tako prijazni in mi pošljete koga z novicami.“ —

Tisto popoldne je stopil glavar k ujetniku in mu velel, naj mu sledi. Kaj, že naprej, proti jugu? Peter je bil utrujen, ni čuda: že dve noči brez spanja. O, mnogokrat si je želel na jug, tam je solnce bolj veliko in solnce je vedno ljubil. Toda tako? V verigah? Verige in solnce! Dvakrat gorje tistemu, ki jih je prisiljen kazati tej nebeški luči, dvakrat sramota. Izpolnitev, ta dvorski norec: kličete in kličete, dolgo je ni, in kadar pride, osmeši človeka pred samim seboj. Ni zdravo želeti, in z druge strani . . .

Ne ven na cesto? Kaj, v prvo nadstropje? Ni se zgodilo, kakor je Peter pričakoval. Gori je glavar odkazal Petru čedno, okusno opravljeno sobo in zaklenil vrata za njim.

III.

Peter se je oziral naokrog in v srce mu je zavelo kakor romarju, ki prihaja od daleč, prek devet gora in devet voda, in stopi izmučen iz zločeste teme v razsvetljeno svetišče, ki mu je sanjala duša o njem vso dolgo pot. Oko, vajeno že dva dni samo teme in mraku, je ščepelo razkošnosti svetlobe, da je moralo večkrat zaporedoma zamižati, preden se je privadilo modrini neba, ki je kričala pred oknom, sinja do neugnanosti. Nato se je paslo širom po sobi, obšlo je dragoceno mizo, pregnjeno s šarasto vezanim prtom, ki je prišel šele pred nekaj dnevi izpod gibko-tenkih prstov mlade grajske gospe, ustavilo se je vzradoščeno in z odkritim dopadanjem na debeli, lepo vezani knjigi z močnimi zaponkami ob konceh, šinilo je mimo udobnega stola na bela tla, pokrita s živopisano preprogo, dušečo preglasne korake, pomudilo se je pri čedno opravljeni postelji v levem kotu in je brž preudarilo, da se bo dalo tukaj vse drugače spančkati kakor na trdi klopi zatohle čumnate, od postelje je švignilo h križu, ki je visel nad zglavjem, in se odpočilo na veliki podobi, Marijinem vnebovzetju, na nasprotni steni.

Ali je prišlo nenadoma pomiloščenje iz nebes? Ali pa se je morebiti Gospod usmilil glavarjeve zaslepljenosti in mu je čez noč, kakor Savlu na poti v Damask, poslal milost izpreobrnjenja?

se je vpraševal zaman. In ta zagonetna molčljivost glavarjeva; ne bele ne črne ni zinil, le: „Poslužite se, Peter Kupljenik,“ je dejal in izginil. Da ga varajo čutila? Miza se ustavlja prstom, postelja škriplje, stol ropota, prt šumi med prsti.

Sedel je za mizo in odprl knjigo „Sv. Evangelij Gospoda in Izveličarja našega Jezusa Kristusa po Lukežu.“ Obrnil je nekaj strani in ne da bi ravno izbiral, je začel čitati:

In njegov oče in mati se čudita nad tem, kar se je o njem govorilo. In Simeon ju blagoslovi in reče Mariji, njegovi materi: Glej, ta je postavljen v padeč in v vstajenje mnogim v Izraelu, in znamenje, ki se mu bo nasprotovalo; in tvojo lastno dušo presune meč, da se razodenejo misli iz mnogih src.

Oko je obstalo in se zazrlo preko knjige.

„Da, v padeč in vstajenje mnogim v Izraelu, mnogim in pre-mnogim tudi pri nas. Kje je Tvoja beseda, Gospod? Tvoji so-vražniki so opasali z njo svoja ledja proti Tebi in Tvojim služab-nikom in preklinjajo tiste, ki si jim postavljen v vstajenje. Sovraštvo je zasekalo med ljudstva, razdor je vsejal med nje nevoščljivce. Človek božji ne ve, kje je resnica in kje zmota, če mu Ti, Gospod, ne nakloniš svoje milosti, da posluša Tvoj glas in ga prinese tudi razburjenim srcem nebogljenih ovčic, ki v vseobčem vrvežu ne vedo, kod pelje steza do pastirja, in umirajo žeje, ker jim je samopašnost in hudobija prevzetnikov zblodila čisti vir modrosti in resnice in jim ponuja kalno mlako laži. Toda Tvojih služabnikov zvestoba je neomahljiva in vse muke tega sveta jih ne morejo prisiliti, da bi govorili proti svoji vesti. Ta neomahljivost je narekovala Lutru besede: „In ko bi bilo v Wormsu toliko hudičev kolikor je ka-menov — jaz pojdem na odgovor.“ Ta neomahljivost in ljubezen do resnice je govorila iz njega, ko je izjavil spricho maziljenih temen in kronanih glav: „Tu stojim pred Bogom in Vašim Veličastvom, jaz ne morem drugače.“ Jaz, Gospod, tudi ne. Daj mi vztrajnosti, daj mi moči!“

Poglobil se je zopet v knjigo, čital je in čital in se ni mogel načitati. Duša mu je bila kakor jadra beračica, ki je oblezla šestin-sedemdeset pragov in so jo revico povsod zapodili, na sedeminse-demdesetem pa je bila za vse to obilno odškodovana: dobila je skodelo mleka in velik kos kruha. Tako tudi njegova duša. Že ves teden je morala stradati božje besede, otrpnelost, zapuščenost se je je polaščala. Zdaj je prišla zopet do studenca — pravo čudo torej, če se kar ni mogla napiti.

Šele ko je priromalo solnce iznad grada doli do zapadnih vrhov in je začelo polzeti, krvavo in rdeče, za bližnje vrhove, je Peter dvignil glavo in z globokim spoštovanjem zaprl sveto knjigo. Naslonil se je na okno. Tam daleč je pome žiknilo solnce zadnjikrat — dete, ki se stisne v blazino in zaspi. Komaj vidna, modrikasta, rahla meglica je zagrinjala tu gosteje, tam prozorneje, strme boke zadnjih južnozapadnih izrastkov julijskih slemen. Hiše, tu posamezne, tam v kopicah, so bile kakor bele pike na resnozeleni ruti, segajoči od podnožja v večjih ali manjših gubah vse do Sočinega brega in še tostran brega proti gradu, ki so se stiskale pod njim slamnate strehe še bolj nagosto krog stare župne cerkve; tako se gnetejo vnučice krog stare matere, ki je pravkar priromala s svetih Lušarij in jim deli cukrčkov, molkov, podobic. Na stezi pod gradom so kričali otroci, izza hrastovja so jo primahali kosci in kmalu za njimi z glasno pesmijo tudi grabljice. Tik pod oknom je samevalo sivo obzidje in na ozkem prostoru med njim in grajskim poslopjem je raztezal razpokanoskorji oreh svoje mogočne veje celo gori do okna.

Večerna zarja je polagoma zbledela, mrak se je zgostil in se spuščal, kakor kragulj na pišče, vse niže in niže na vas in dolino. Po nebu so zagorele zvezde v živem svitu in mrzličavem trepetu. V zvoniku je udarila ura devetkrat in zaglušila za kratek hip živahno čirikanje in drobno cvrčanje murnov, božjih volkov in podobnega pritlikavonežnega sveta. Razsvetljena okenca vaških koč so zamežikala vsepovsod: jezero zvezdic, bliže grada večih, dalje čez Sočo vse manjših in manjših; na robu doline so bile čisto majhne, kakor ugašajoče iskricice ali kakor kresnice, ki so utrujene od večernega plesa posedle po hrastičju in drenovju, da se odpočijejo in zaplešejo znova.

Petrova pozornost se je osredotočila na najbližnje okno tik pod nizko, položno rebrijo, par sto korakov od gradu. Bilo je odprto na stežaj. Peter je razločil visoko moško postavo, ki se je precej časa pregibala sem in tja, tja in sem, nekaj prenašala, se sklajnjala, zopet izginjala, se vračala in se znova nad nečim pripogibala. Zdaj se je zopet prikazala z veliko kadečo se smolenico v roki. V rdečem svitu tako blizke luči je mogel Peter natančneje motriti celo postavo. Mlado, polno, zdravo lice, brki in brado skoro obriti, pod vratom bel kolar, prehajajoč s spodnjo črno polovico v dolg talar. Kaplan, je uganil Peter, tisti, ki je bila Petrova hčerka Štefanija pri njem, da se privadi gospodinjstvu. Mladi kaplan je zataknil gorečo trsko v železen obroček pri grobo stesani mizi, pobral na mizi

obsežno knjigo, se naslonil ob zid in bral — brevir. Zraven je pogledoval vsak hip ob strani knjige proti tloraju in se med branjem čudno pregibal, kakor bi stal na eni nogi in opravljal z drugo kaj drugega. Jedva se je obrnil stran, že se je zopet sklonil, nekaj mešal, pa se zopet vzravnaval, čital in se pogugaval na eni nogi. Nato je položil knjigo nejevoljno na mizo, izdril smolnjačo in se z njo sklonil kakor prej. Peter se je nagnil še bolj iz svojega okna, kakor bi se hotel približati kaplanu. Pri plapolajočem trskinem plamenu, s katerim se je kaplan sklonil, je videl čisto navadno zibel in v zibeli otroka, ki je mahal z ročicami in pač tudi jokal. Kaplan je pogladil otroka po objokanem ličecu, mu skril bele ročice pod odejo in ga začel zopet zibati in brati brevir. Peter je gledal kakor zamaknjen cele pol ure, dokler ni otrok zaspal. Kaplan je sedel in čital dalje. Zdaj je vstal, pokrižal otroka na čelo in odšel. Okno je ostalo temno.

Peter je slonel. Davno že je bila izginila luč, a njemu se je zdelo, da jo vidi še vedno, da vidi zibel in otroka in sklonjenega kaplana. Šele čez dolgi dve uri se je zganil in zazdela se mu je, da sili presvež zrak v sobo. Vendar okna ni zaprl in tudi luči ni prižgal. Zdaj je gledal naravnost predse, tako da mu je pogled objemal vso dolino do temnih robov, odražajočih se resno in zamolklo od zvezdnatega neba. Tam kraj vasi se je podolgem nekaj svetlikalo iz teme: Soča. Petru se je zazdela vsa dolina velika vijolina z eno samo močno struno, ki je drgetala na njej pesem o domotožju, o ugaslem solncu in še o tem in onem.

Kadar je udarila ura dvanajst, se je Peter vzravnaval, potegnil z dlanjo prek čela in prekrizal roke na prsih. Nato je začel stopati s trdimi koraki po sobi, od okna do stene in zopet nazaj. Naenkrat se ustavi ob oknu, pobere na mizi klobuk, ga posadi na glavo, se oprime z obema rokama okna, se dvigne in obsedi na njem tako, da so mu noge bingljale ven na obzidje. Gleda, razmišlja. Nato se okrene, zagrabi trdo za zid in se spusti z eno roko in se vlovi na nasprotni strani za bližnjo orehovo vejo. Bil je zadnji vrh, za tako moško težo nekam droban. Zamajal se je v širokem loku pod nepričakovanim bremenom, zlomil se ni. Peter se je z nenavadno spretnostjo spustil v vejevje in prestopil z njega na obzidje. Vrh zidovja je bil kakor celo obzidje obrastel s plevelom, slakovi in bršljanom, razrit in krhek, da se je rušil in luščil med prsti. Kakor prej na oknu, je Peter sedel z nogami ven in gledal podse. Da bi skočil? Zjutraj bi mu morali drugi pobrati zrahljane ude. Objezdil je zid in se drsal po robu v levi smeri. Vkljub nadležnemu talarju

je v malo minutah prejezdil tako nad četrtno zidu in zagledal dvajset korakov pred seboj drevo. V temi ni bilo mogoče razločiti, ali je hrast, ali bukev, ali kaj. Ni stalo sicer neposredno tik zidu, a razdalja vendar ni bila tako velika, da bi Petru porušila vse upanje. Pospešil je naporno ježo po raskavem hrbtu zidanega vranca. V par krepkih porivih je bil pred drevesom. Zdaj je videl: akacija, drobnolista in ostrotnata. Srčno se je spustil na vejo — na trn. Toliko da se ni spustil. Prijel se je niže, obstal na veji, izdril trn in splezal urno po veji in po deblu na tla. Enkrat se mu je zadržnil talar — rask! črna cunjja je obvisela na veji, drugo je šlo za gospodarjem.

Peter je stal v gosti seči. Napravil je še petdeset korakov na levo in prišel na cesto pred vhod. Ozrl se je proti gradu in navzdol. Do jutra bo v Cerknem, podnevu pride po stranskih stezah nepažen v Loko in zvečer k ženi, o polnoči odkoraka proti Ljubljani, se prijavi drugi dan stanovom in —

„Stoj!“

Od leve in desne planeta iz grmovja dva grajska hlapca s puško in vrvmi.

(Dalje prihodnjič.)

O nekaterih pobijanih pravilih slovenske pisave.¹⁾

Dr. K. Štrekelj.

1. „Es handelt sich“ — „se gre“ ali samo „gre“?

Pred osemnajstimi leti sem skušal v „Ljubljanskem Zvonu“ (XII, 1892, 366 d.) dokazati, ter sem, kakor mislim, tudi res dokazal, da je zveza „se gre“ v pomenu nemškega „es handelt sich“ ali „es geht um etwas“, ki se je nekaj let prej začela širiti bohotno kakor plevel, nekaj čisto novega in neopravičenega v našem jeziku. Izrekel sem mnenje, da se je po nemški frazi „es handelt sich“, kar se govori v pomenu „es gilt etwas, es geht um etwas“, posnel osebnopovračavni zaimsek se ter priteknil k slovenskemu „gre“. Petnajst let pozneje je izrekel isto misel p. Stanislav Škrabec (Cvetje XXIV, 2), ki pravi: „Se gre“ je ponarejeno po ljubljanskem „se andla“. Pisatelji so se že pridno začeli izogibati

¹⁾ Po povodu knjižice drja. Jos. Tominšeka: Antibarbarus. Studije o napakah in pravilih slovenskega pisanja. I. — Ljubljana 1910.

te konstrukcije in so se našli celo kritiki, ki so naravnost svarili pred njo. Pred nedavnim pa ji je vstal zagovornik v gosp. dr. Jos. Tominšek, ki je vendar v svojem „Antibarbaru“ na str. 8. zapisal to modro besedo: „Novotarija, ki bije jezikovnemu ustroju naravnost v obraz, ki ni potrebna, ker ima jezik dovolj drugih pripomočkov, novotarija, ki je morda celo tujega izvora, ta se mora izganjati z vsemi sredstvi.“

Na strani 62. navedenega „Antibarbara“ namreč njegov pisatelj ne verjame, da bi bilo „se gre“ posneto po nemščini. Svoje mnenje opira najbolj na to, da Nemeč ne pravi „es geht *sich* um etwas“, ampak le „es geht um etwas“; torej je po njem „se gre“ domača, prav pristno domača roba in domačega kroja! Ta prigovor nič ne velja, ker nihče ni trdil, da je „se gre“ preloga kake nemške fraze *„es geht *sich* um etwas“; to si je gospod zagovornik sam napravil, da bi po nji udarjal. V ta namen je privlekel v podporo „segrekanja“ celo vrsto stvari in konstrukcij, ki niso ž njim v prav nobeni zvezi. Kaj naj neki rečemo k prigovoru: „Če je se v „se gre“ za „es handelt sich“ nemčizem (sic!), potem tudi ne smem reči „spodobi se es gehört sich“, „se odpira es öffnet sich!“ Kdor tako sklepa, sklepa krivo. Ti primeri spadajo vendar na popolnoma drugo plat; pozná li gospod zagovornik glagol spodobiti brez refleksiva, da o drugem ne govorim? In kar se tiče konstrukcije „se odpira es öffnet sich“, misli li res, da slovenščina ne sme opisovati pasiva z refleksivom se? Prav tako malo kakor ta dva primera morejo podpreti Tominšekovo mnenje drugi, kar jih še navaja. V zvezah „tako se ne greva“ (das ist gegen die Verabredung), „s teboj se ne grem“, „gremo se slepe miši“, misli zagovornik, da spada se v njih k glagolu greva, grem, gremo. Ne glede na to, da teh zvez nobena ne pomeni „es handelt sich“, v katere slovenski prelogi „gre za“ izraža gre abstraktno razmerje, ima gre v navedenih primerih konkreten pomen; vsi trije stavki so namreč eliptični in se niti ne spada k greva, grem, gremo, ampak k izpuščenemu supinu: metat, pretepat, igrat (tako se ne greva metat, s teboj se ne grem pretepat, gremo se slepe miši igrat). Pa zagovorniku to ni dovolj; sklicuje se celo na češčino: „Bylo pod mrakem in šlo se nám pěkně.“ Toda tudi tukaj je šlo se rabljeno v konkretnem pomenu: „Solnce je bilo zakrito (ali je tako prav preloženo, ne vem, ker ne vem konteksta stavku: „pod mrakem“ je navadno = „když slunce nesvíti“, in ni treba misliti kar na pravi mrak) in lepo smo hodili“; Nemeč bi dejal: „Die Sonne

war verdeckt und es ging sich herrlich“; primerjaj nemški: „Des Morgens geht sichs gut“; franc. „il fait bon marcher le matin“; ital. „qui ci si cammina male, es geht sich schlecht hier“; češ. „po této půdě dobře se chodí“, slov. „Kod se gre v Ljubljano?“ Noben teh stavkov nima abstraktnega, ampak vsi le konkretni pomen in vsi so brezosebkovi. Noben tudi nima niti sence kakega pomena fraze „es handelt sich“. Naposled zatrjuje gosp. dr. Tomišek, da se ne sme z „es handelt sich“ zamenjavati naš „grem“, češ, da pomenja to „auf dem Spiele stehen“, ter navaja primera „gre ti za denar“ in „gre mi za glavo es geht mir an den Kragen“. Koliko je na tem resnice, o tem se prepriča bravec najlože s tem, da odpre Grimmov „Deutsches Wörterbuch“ 4. I. 2470, kjer najde „es geht ums Leben“ razloženo z „es handelt sich um das Leben, das Leben steht auf dem Spiele“. Nemškega slovarja pisatelji bodo pač znali, kako je tu soditi, in vendar dajejo frazi „es geht um“ isti pomen, kakor ga ima fraza es „handelt sich um“ ali fraza „es steht auf dem Spiele“, ker res ni razložka. Zagovornik Tomišek se je pač vzel do svoje trditve, ker ga je v njegovi teoriji preplašil v Vodnikovem predgovoru k Pesmim za brambovce najdeni primer: „Zdaj grede al za življenje al za smert“, češ, če že Vodnik ni pisal, pred grede zaimka se, bo z mojo trditvijo slaba; zato je bo imel ta Vodnikov stavek pomen „auf dem Spiele stehen“. Toda prosim bravca, naj vendar preloži Vodnikov stavek s to frazo na nemščino! Dobil bo čudno spako: „Jetzt steht entweder das Leben oder der Tod auf dem Spiele!“ Kdo bo tako nemški govoril? Edino prav je: „Jetzt handelt es sich entweder um das Leben oder den Tod“, popolnoma enako Hamletovemu: „To be or not to be, that is the question“, kjer je „the question is“ popolnoma enako nemškemu „es handelt sich“. Torej rabi na navedenem mestu ravno Vodnik gre popolnoma v našem zmislu in to brez se. Morda poreče zagovornik segrekanja: Torej vendar jaz prav pravim, da je „auf dem Spiele stehen“ nekaj drugega kakor „se gre“! Toda moti se; pozabil je namreč, kakor bi biti morali tudi nemški filologi pri frazi „auf dem Spiele stehen“ vsaj v obširnem slovarju kakor Grimmovem namigniti, da se ona nikdar ne veže s slabim, ampak le z dobrim; „nur ein Gut, nicht ein Übel kann auf dem Spiele stehen“. Kdo neki pač bo igral za kaj slabega? Zato nahajamo to frazo le pri besedah, ki zaznamujejo kaj dobrega: Ehre, Heil, Leben, Sieg, Thron, alles = alle Güter itd.; reči se sme potemtakem „der Sieg steht auf dem Spiele“, ne pa „die Niederlage steht auf dem

Spiele“. To je zadnji prigovor, ki ga je Tominšek navel za svoje mnenje. Če očita naposled Pleteršniku, da ni bil tako nepremišljen, da bi bil oba primera (ne „slučaja“, ker to je „Zufall“), namreč primer „es handelt sich“ in primer „es geht“ pomešal, je ta očitek zavrnil že z ozirom na neosnovanost zagovornikovega mnenja in pa z ozirom na to, da so tudi drugi pred Pleteršnikom že pisali „iti za kaj = sich um etwas handeln“.

Kaj je torej obveljalo od vseh Tominšekovih prigovorov? Čisto golo nič! Preden je cenjeni gospod pisatelj spustil v svet ta del svojih opomenj, bi se bil moral poprašati, kdaj je začel nastopati „se gre“, ker le z zgodovinskega stališča se more priti do resnice. Ta konstrukcija se v naši literaturi pač ne da najti pred 1880. letom. Zastonj sem se trudil, da bi jo zasačil kje v starejši literaturi. Ravno Pleteršnikovi primeri bi bili morali podučiti pisatelja o tem, da sam izhaja od napačnega stališča. Našel bi bil tam I. 299 primere že iz Dalmatina: „ob život [mu gre] (ob = za, kakor obtu = zato), iz Ravnikarja: „za glavo mu gre“ (tudi v Miklošičevi VG. IV. 429: „Aman, ki mu gre za glavo“), „ne gre mi za kaka dva goldinarja, es soll mir nicht um ein paar Gulden ankommen = es soll sich mir nicht um ein paar Gulden handeln“; pogledal naj bi bil tudi v Cigaletov slovar: gre za poštenje, za čast, pod „es handelt sich“. Kje je tukaj kak se pred glagolom gre?

Slovenščina pred l. 1880. (približno) torej ne pozna „se gre“. In kar je največje važnosti, ne poznajo refleksivnega zaimka v tej zvezi niti drugi bližnji nam jeziki, kolikor jih izraža frazo „es handelt sich“ z abstraktno rabljenim glagolom za premikanje. Čudovito se namreč naša slovenščina strinja ne samo z italijanščino, francoščino in nemščino, ampak tudi s vsemi zapadnimi slovanskimi jeziki in litavščino. Že pred osemnajstimi leti sem opozoril na to, pa mislim, da ne bo odveč, če stvar ponovim in razmnožim, ker mnogim ni več tisti majhni moj spis pri rokah. Italijan govori: „Ne va della vita, dell' onore, dell' interesse; ce ne va la testa, tu gre za glavo“, — torej brez se. Francoz pravi: „Il y va de toute sa fortune: gre za vso njegovo imovino“ — brez se; tako tudi Nemec: „Es geht um sein Leben“ — brez se. Čeh praša: „O co jde?“ in odgovarja: „Jde o zdraví, o život, o čest, o hlavu; již vam o životy jde“; „o to nejde“; „o hrdlo jim jde“; „jde mu právě o to“; „jde mu netoliko o řemen, ale i celou kůži“; „jde jim o věc“ — vse brez se, in Čeh rabi namesto jíti celo běžeti: „Viděli jsme, že im o život běží“ (Kott I. 640, Miklosich, VG. IV. 429). Poljak govori: „O co vam

idzie?“ „Jak by mu o głowę, o nie wiem co szło“; „Niemcom szło, aby lupy odbili, Litwi zaś, aby ich i sami siebie obronili“; „Wy nie wiecie, a tu o was idzie przecie“ (Słownik warsz. II. 115, št. 21); „Nie tak mi o śmierć idzie jako o sromotę“; „Idzie im o rzecz“ (Miklosich, VG. IV. 429, Subj. Sätze 52) — zopet vse brez se. Gorenjeluziški Srb pravi: „To vo hlovu dže, za glavo gre“ (Miklosich, VG. IV. 429); to wo ničo małe njepóndže „hier wird über nichts kleines hergehen, hier wird es sich um nichts kleines handeln“; „Wo stowość a wo żywjenje dže, es geht um die Gesundheit und das Leben“ (Pfuhl 494, 201) — brez se. Malorus pravi: „Jak by o hołovu jšło“; „O našuju to skiru [kožo] chodyt“ (Miklosich, VG. IV. 429, Subj. Sätze 52); „O totó meńi jdé, darum geht es mir“ (Želechivskýj I. 325) — brez se, in enako Velikorus: dělo idét o tom, es handelt sich darum“ — zopet brez se. In naposled tudi Litvin ne rabi refleksiva: „Ta pravà eiť ant gyvastiěš ar smerťiěš, es handelt sich hier um Leben oder Tod“ (Kurschat; prim. zgoraj stavek iz Vodnika).

Kaj razvidimo iz tega dovolj obširnega spiska primerov? Da niti eden omenjenih jezikov, kjer se rabi gre v pomenu „es handelt sich um etvas“, ne jemlje k sebi refleksiva in da se naša slovenščina do dobe pred 1880. letom kar najlepše strinja ž njimi. Šele po 1880. letu se je v naš knjižni jezik zasejala konstrukcija „se gre“ in to, kakor vse kaže, iz mestne slovenščine, kjer prihaja v poštev najprej ljubljanska, ki pozna „se andla“ in „se handla“. Refleksiv se v „se gre“ je torej posnet iz „es handelt sich“ (ne iz „es geht sich“, kakor menda nehote misli g. dr. Tomišek). Ko so začeli namreč poleg pravilnega gre govoriti v Ljubljani in morda tudi v drugih ponemčurjenih kranjskih mestih tuji „se andla“ ali „se handla za to“, sta se obe konstrukciji kontaminirali. Kontaminacija nastopa namreč ne samo tako, da vpliva posamezna beseda na drugo posamezno besedo (prim. slov. žemnahti „praznik Marijinega oznanila“ iz nem. ebennacht + siebennacht, lat. se-nexter iz lat. sinister + dexter), ampak da se mešajo tudi skupine v stavku (prim. Brugmann, Kurze VG. der idg. Sprachen § 947 in § 948). Tako si imamo n. p. razlagati zvezo „z bratom sta šla v Ljubljano“ (er und der Bruder sind nach L. gegangen) iz kontaminacije dveh stavkov, ki sta se prvotno glasila: „z bratom je šel v Lj.“ in „on in brat sta šla v Ljubljano“. In čisto enaka je zveza „se gre“. Razložek tiči med obema samo v tem, da je prva že stara, udomačena, druga pa nova, samo po mestih na-

vadna in takim pisateljem priljubljena, ki žive in občujejo z mestnimi prebivavci.

Smemo li zategadelj, ker smo pokazali, kako je nastala, dati ji hkratu pečat in dovolilo, da naj se svobodno šopiri v našem pismenem jeziku? Ne; mariveč reči moramo s pohvaljenimi Tomiškoviimi besedami: Novotarija, ki ni potrebna in je celo tujega izvira, se mora izganjati iz knjižnega jezika brez usmiljenja!. Preпустimo jo tedaj, ker je šele mlada skaza, ki še ni dobila pri nas domovinstva, z mirno vestjo Žanetu iz Ljubljane ali pa Boltatovemu Pepetu!

Upokojeni rodoljub.

Fran Milčinski.

Ne rečem, če je človek pijan — pijanec, če ga ne posadiš v dim, smrad in šum, se pritoži, da je dolgčas! Toda trezen biti in trezen se voziti v nedeljo zvečer z dolenjskim vlakom proti Ljubljani, je hujše od vic! Ves vlak je pijan, kolikor ga je, še lokomotiva se kaj sumljivo zaletava po postajah.

Ono nedeljo sem imel opravke na Dolenjskem. Naneslo pa je tako, da sem zvečer, namenjen na vlak, trezen prišel na postajo, res trezen, saj pijančevanje je le gnusna razvada, pijača pa je bila tudi bolj slaba.

Vlak je bil kakor potujoča menažerija. Čudni zverinski glasovi so se razlegali iz njega, za potnimi okni so se spenjala in premikala neznana bitja — ali so bili ljudje, ali so bile hijene, se ni dalo ločiti.

Rejeni izprevodnik me je prijazno porinil v voz, češ, le noter v kurnik, da nas bo več.

V vozu je smrdelo in se kadilo, in videlo se ni nič. Iskal sem, kam bi sedel . . . Tačas se premakne vlak in to s takim sunkom, da sem koj našel svoj sedež in sicer na dolgih bedrih kmetskega mladeniča, ki je ležal in smrčal na klopi. Sédel sem s precejšnjo silo, kar mi je bilo jako žal, kajti olikan človek sem in ne ljubim kľofut.

Mladenič se je zganil, ne vem, ali je zamrmral ali je zasmrčal, zdrnil se pa ni in kazalo je, da ostane mir ohranjen.

Nasproti so sedele tri ženske, glasne in vesele. Pri njih je stal rejeni izprevodnik, tudi njemu se je poznalo, da se vozi z dolenskim vlakom. Nemara so se mu bili tisti hip izmuznili iz spomina dotični propisi službenega navodila, ni mu bilo jasno, ali naj ščiplje vozne listke ali naj ščiplje ženske — pa je ščipal oboje.

Ženske tega seveda niso trpele, ker so bile tri vkupe. Z razposajenim vriščem so ga sunile od sebe, da je odletel in se vsedel ob mojo stran. Pa bi bilo še vse dobro, toda zgodilo se je, da je sedel smrččemu mladeniču baš na usta in nos ter mu hipoma in temeljito zaprl sapo: to pa je bilo napak.

Mladenič je bil pijan, kakšen pa; ali tako pijan vendar ne, da ne bi pogrešal sape. Krčevito se je obrnil in zarjul, jaz in izprevodnik sva skočila vsak v svoj kot, fant pa je planil kvišku in potem pričel se rotiti in pridušati, ljubi moj človek: kaj takega še nisem slišal! Povedal ni pravzaprav ničesar določnega, preklinjal je le vobče, to pa v vseh legah in načinih, takorekoč simfonično ali absolutno, ustvarjajoč zgolj nekako splošno razpoloženje, kakor pravijo glasbeniki. In kletvina se mu je vlekla brez konca in kraja kakor Wagnerjeva melodija.

Izbuljenih oči se je pri tem izvajanju oziral počasi po vozu, in ko mu je pogled postal na meni, sem hoteč si pridobiti njegovo naklonjenost, mu izrekel svoje priznanje, da stari Slovani niso znali tako kleti.

Popadel pa je te besede pri narobe koncu in je zarohnel, kaj in kdo in tristotisoč ogrskih marogastih hudičev, on je Slovan, in v dokaz temu je pri tej priči zatulil slovansko himno. Ta se je tako glasila iz njegovih ust:

„Mej duš Slovani, prokleti hudič, naša reč slovanska, fiks Lavdon, sakramensko živo klije,

dokler, harduš krščen, naše verno srce, krucinal krvav, za naš narod bije!“

Vsi v vozu so vstali, se odkrili in zraven peli. Lepo ni bilo, pa zanimivo: dragocen prispevek k domačemu narodopisju. Še očenaš bi bil rad slišal, kako ga moli ta mladenič.

Toda splošno navdušenje je porabil rejeni izprevodnik, smuknil je vun in mene je potegnil seboj.

Prerila sva se skozi tri druge menažerijske vozove, take, kakršnega sva pravkar zapustila; odprl je majhen poseben oddel, samo štiri sedeže je imel, potisnil me je noter in vrata zopet zaprl.

Hvala Bogu! Tukaj se je dalo dihati, tukaj je bil zrak razmeroma kakor na vrhu Triglava. En sam človek je bil v tem oddelu. V kotu je sedel pri oknu, glavo sklonjeno v roki, in ker sem mislil, da spi, sem rekel bolj sebi nego njemu: „Lahko noč!“

A ni spal. Počasi je dvignil glavo, me pogledal, pokimal je in z globokim vzdihom odgovoril: „Lahko noč!“

Zdaj sem ga spoznal. Bil je gospod F., rodoljub, širom široke slovenske domovine povsodi znan, priljubljen in spoštovan. Od srca me je veselilo, da sem naletel na tako prijetnega družabnika, potolkel sem ga po rami in mu stresel roko. „Živio rodoljube!“ sem rekel. „Kaj pa kaj narod in očetnjava in domovina, mili kraj?“

Odkimal je z glavo. Zdaj sem zapazil nenavadno resni izraz njegovega lica. Odgovoril je počasi in nepremično je zrl predse: „Narod in očetnjava in domovina, mili kraj, kaj vem, kaj je z njimi! Zanje gre sedaj skrb mlajšim in poklicanejšim, jaz sem star, onemogel, nesposoben, jaz sem — upokojen rodoljub. Bridko se je zasmejal in glavo sklonil v roki. Bil je videti močno potr, nekaj hudega se mu je morda pripetilo.

Polagoma mi je razodel, kaj.

Bil je v Močilih. Močila so dolensko gnezdo z gnojem pred hišami, gnojnico po cesti in s pevskim društvom „Majolika“. Ta „Majolika“ je priredila danes v proslavo svojega trimesečnega obstanika veliko slavnost s šotori, damami, kcriandoli, odposlanstvi bratskih društev, telegrami, pavovimi peresi in šaljivo pošto in pa brez petja, zato da se ne moti zabava. Gospoda F. je navdušenje za stvar seveda tudi tja gnalo: idealnemu rodoljubu se je nemara zdelo, da izda domovino, če se ne udeleži narodnega slavja v Močilih. Šel je torej, dasi ima že nekaj mesecev hrom želodec. Ta hromi želodec pa mu je postal usoden. Gospod F. ni mogel toliko piti, kakor se spodobi o takih prilikah, in iz tega vzroka se je zgodilo, da se mu je v častljivo lice zabrusilo prezirno očitjanje, da sodi njegovo rodoljubje v zasluženi pokoj, njegova narodnost pa med škarte. Zares hude besede za moža, ki se je kazal vsa svoja leta tako kristalno čistega in vnetega boritelja za stvar . . .

Bil je po pravici globoko užaljen.

Pozval me je in glas se mu je tresel, naj izjavim čisto nepristransko in brez ozira na najino prijateljstvo, ali ni, odkar je mož, vztrajno in neutrudno pohajal vse narodne veselice od konca do kraja, in ali sem ga kdaj videl na katerikoli teh veselic brez kozarca v roki.

— „Ne, čast, komur čast, brez kozarca v roki ga nisem nikdar videl.“

Zahvalil se mi je in me vprašal, ali je torej taktno, da ne reče hvaležno, če se na tako gnusen način napade moža, ki je v delu za stvar siv postal oziroma plešast in ki je takorekoč na oltarju domovine žrtvoval svoje zdravje. Če mu je slednjič prav vsled prenapornega delovanja na tem polju odpovedal želodec — ni čuda, da mu je odpovedal: narod se probuja in rodoljubna slavlja se množe od dne do dne. Ako mu je torej želodec prav v delu in boju za stvar ohromel, potem se pravi zaničevati njega, gospoda F., toliko kakor zaničevati hrabrega vojaka zaradi častne rane, prejete v boju za očetnjavo!

Pritrdil sem mu iz polnega srca.

Ogrel se je. „Saj bi rad,“ je rekel, „če bi mogel, pa ne morem! V Močila sem se peljal z najboljšimi nameni. Na veseličnem prostoru so kuhali „obmejni golaž z narodnim kolkom“. „Dobro,“ sem rekel, „semkaj ž njim, da bo kaj podlage!“ In potem sem se resno hotel lotiti pijače, da požrtvovalne dame, ki strežejo, kaj iztržijo in da bo kaj dobička za stvar. Ti moj nesrečni želodec, ni šlo. Vse okoli mene je navdušeno pilo, jaz edini sem žalostno držal križem roke, požiral sapo in si hladil ž njo želodec. Hudo mi je bilo, saj me poznate. — Pa se spomnim na pokalice, saj veste, one s sladko sodavico: otroci jih radi pijo, ker šume, pa kake ženske. Glej si, sem rekel, bom pa pokalice pil, te mi ne morejo škodovati, boljše bo pa le izgledalo kakor nič. Stopim torej okoli šotorov, vprašam po pokalich — toda svoji usodi nikdo ne uteče! Nikoder jih niso imeli, komaj so razumeli, kaj hočem! Pač pa je občinstvo postalo pozorno name, gledalo me je kakor tujo zver, in prišel je glasen gospod z rdečo fasado, bil je zelo prijazen in rekel je, da je predsednik „Majolike“. Prijel me je pod pazduho, oprostil se je, da ne morejo ustreči moji želji, in pričel je razkladati, kako da letos na Dolenjskem ni sploh nič pokalic, ker jih je vse uničila toča. Streljali so sicer zoper točo, toda zastonj, vsa letošnja letina je šla brizgat rakom, še toliko se ne bo pridelalo pokalic, da bi bile za seme. Tako nekako mi je pravil, pa s tako kričočim glasom, da se je zbirala okoli naju vedno večja gruča smejočega se občinstva. Mene je bilo sram. Ali me naj ima občinstvo res za tako preprostega in neolikanega. Zahvalil sem se torej vsiljivemu spremlevalcu za prijazno pojasnilo in pripomnil, da dobro vem, kaj so pokalice, in da ni res, da jih je toča pobila.

Pa kaj mi nato reče predrznež? In vsi naokoli seveda so se glasno krohotali. Reče, da se je zmotil: ne toča, ampak trtna uš, ta je uničila vse pokalice, trtna uš; ako hočem, mi lahko še gnido pokaže! In dvigne roko in sproži tik pred mojim nosom nohet ob nohtu, češ, to je gnida tiste trtne uši!

Globoko ogorčenje je odsevalo iz poštenih oči gospoda F., ko mi je pokazal, kako mu je pred nosom z nohti tlesknil predsednik „Majolike“.

Nazori o pokalich in njih razmerje s točo ali trtno ušjo gotovo da so lahko različni, nikakor pa ni bilo pravilno, da gre predsednik „Majolike“ in z nohti tleskne gospodu F. pred nosom. Tega ne bi smel storiti.

Gospod F. me je resno pogledal, globoko je zasopel in potem nadaljeval: „Oprostil sem roko iz nadležnega objema in sem rekel: „Gospod, vi ste pili! Pili ste gotovo iz najboljšega namena, toda iz vas govori vino, drugače ne bi žalili rodoljuba, rodoljuba, sem rekel, ki je vneto deloval za stvar, ko ste vi še platno ponujali na prodaj!“ — Dovolj rahlo sem mu povedal, kar mu je šlo, ne?, še preveč rahlo. Oni pa pokonci, pričel je z rokami opletati in kričati. „Lep rodoljub,“ me je oponašal, „ki še za liter vina nima rodoljuba v srcu, taki rodoljubi sodijo v pokoj, v zasluženi pokoj sodijo taki rodoljubi, njih narodnost pa med škarte!“ Tako je kričal, in vse naokoli mu je ploskalo, ne eden, vam rečem, ne eden se ni zavzel zame, pač pa se je zbrala „Majolika“ in mi olajšala odhod s prelepo narodno pesmijo:

„Pober' se ti huncvot preč,
da te ne bom vidla več,
da te ne bom vidla več!“

Te veselice ne pozabim! — Sicer pa: „Zrela hruška, če je ne utrgaš, pa sama pade,“ pravi pregovor. Kdo ve, ali nisem bil potreben, da me Močilani opomnijo, kaj sem: vpokojen rodoljub!“

Pritisnil je čelo zopet ob šipo, obmolknil in zrl v noč . . .

Mož se mi je smilil. Tragika njegove usode — v vsem obsegu mu niti ni bila še jasna — me je genila.

Tolažil sem ga, da pevsko društvo „Majolika“ pač še ne zastopa vesoljnega naroda. „Vi ste stari,“ sem rekel, „to je res; toda dandanes je ravno starost tisto, kar daje veljavo. Glejte, celo zakone sklepajo, kako je treba čuvati starino v prid in slavo domovine, v šolah uče njih varstvo, s prižnic ga pridigujejo. Poznam tudi urad,

sem rekel, tam sede tako stari gospodje, brez bergelj si ne morejo nikamor pomagati. Pa ni govora, da bi šli v pokoj, kaj še! Nasprotno, na javne stroške jih bodo restavrirali, preslikali in konservirali, pa bodo še držali kakih trideset let. Tako se ravna s starimi gospodi!“

Genljivo je bilo videti, kako je svetel žarek upanja preletel lice gospodu F.

„Toda moj želodec,“ je rahlo ugovarjal, „moj želodec res ni več za narodna slavja!“

„Gospod F., brez strahu!“ sem rekel. „Tisti svoj želodec pošljite ali nesite v slatinsko zdravilišče, pa bo! Tam vam ga skrtčijo in prepleskajo, da bo kakor nov, in čili in zdravi boste lahko zopet delovali za stvar, kakor v svojih najboljših letih.“

Galgal sem se. Vedel sem, mož s tem želodcem je brez rešitve izgubljen za stvar. Vendar sem bil od srca vesel, da sem ga otel vsaj prvemu, najhujšemu navalu obupa, čeprav z lažjo.

Nadaljnji pogovor nama je prekinil rejeni izprevoduik, ki je porinil v najin oddelek še dva moža, orožnika z nataknjenim bodalom in uklenjenega ujetnika. Rekel je, da takih dveh mož, ki potujeta takorekoč v uradnih poslih, ne more puščati v menažerije. Tako smo se štirje izbrani možje vozili skupno oni konec do Ljubljane...

Na Angleškem ima vsak vlak svoj poseben voz za pijance. Slična uredba bi bila tudi na dolenski železnici nujno potrebna. Toda posebnega voza ne bo treba za pijance, ampak seveda za trezne, ker je teh manj. In niti celega voza jim ne bo treba, majhen oddelek s štirimi sedeži bo zadoščal. To skromno obzirnost pa vsekako zaslužijo oni, kateri se iz kakršnihkoli posebnih vzrokov vozijo po dolenski železnici!

Janko Glaser:

Razpoloženje.

Polagoma potuje mi po krvi kaplja
vinograda očetovega in potaplja
plamene v me, da vse mi toplo je nocoj,
da sama se nebesa bratijo z menoj!

Tako lepó je meriti široko cesto,
pa se spominjati na ljubico nezvesto:
Kje si devojka? Ali res te ni nikjer? —
In od ljubezni se smejal bi ves večer...

Književna poročila.

Dr. Alojz Kraigher, Školjka. — Drama v treh dejanjih. Založil L. Schwentner v Ljubljani. 1911. 8°. 120 str. Cena broš. K 2, vez. K 3.

Malo slovensko mesto, malomeščanska družba, ena sama soba, eno samo popoldne — in vrši ter dovrši se tragedija, kakor je doslej v slovenskem jeziku nismo ne brali, ne slišali. Tragedija hrepenenja, tistega silnega, na vekomaj neutolažljivega: hrepenenja duše, na telo priklenjene, hrepenenja zemlje k solncu, neskladnosti dneva v popolno harmonijo večnosti. To hrepenenje je ideja vsake velike tragedije, je pogoj vse velike umetnosti. S toliko smelostjo, brezobzirnostjo in doslednostjo kakor Kraigher v svoji „Školjki“ še nihče med nami ni vpodobil te ideje brezuspešnega, trpljenja polnega, v srce grizečega, srce ubijajočega iskanja. Iz upanja v obup, iz najvišje čistosti v cinizem, oko zmerom bližje zvezdam, noga zmerom bližja propadu in nazadnje tisti tako strašni, tako neizogibni in tako narurni padec v globočino, da si upa priznati in pokazati ga le velik in predrzen umetnik. Najdragocenejša čednost resničnega umetnika pa je predrznost, je odkritosrčnost. Ni je besede v „Školjki“, ki bi bila zlagana, napisana s plaho, obzirno roko. Najvišjo umetniško smelost pa je dosegel Kraigher v utemeljevanju in risanju zadnjega, neizogibnega poraza. V školjki ni bisera, zemlja ne pride nikoli do solnca, hrepenenje nikoli ne bo izpolnjeno, cilj je več in nikoli ne bo dosežen, iskanje bo večno in večno bo trpljenje; zakaj popolne lepote ni, ne popolne ljubezni, ne popolne sreče; najlepše cvetice rastejo iz gnoja in se nazadnje vrnejo vanj . . . Te tragedije ne doživi samo junakinja Pepina, doživé jo po svoje vsi ljudje, ki jih je Kraigher postavil na oder. Kajti doživel jo je doslej še vsak živ človek. Le to je, da nas je te tragedije sram, da jo skrivamo drug drugemu kakor sramotno čednost in sramoten greh. —

Tehnika drame je klasična. V par urah, od obeda do večerje, se razkrije pred nami vsa grozota sedanosti, gnus preteklosti, strah pred prihodnostjo. Kljub temu se vrste prizori popolnoma naravno in neprisiljeno. Kakor da je bila mórala po naravnem zakonu priti ura obračuna, zadnjega in neizprosne. V sodobni literaturi (na slovensko niti ne mislim) ne poznam tako mojstrsko zgrajene drame. Če pogledam na „Školjko“, na to polno, vroče življenje, na te žive ljudi, ki sopejo težko, kakor da bi slutili smrt; in hkrati na to Kraigherjevo hladno umerjeno tehniko, ki je napravila kip od kamna, se mi zdi občudovani in precenjevani Ibsen kakor suhoparen profesor, ki razlaga na odru učenost moderne dramatičke. —

Upam, da pride „Školjka“ čimprej na ljubljanski oder in da režija ne bo črtala nobene besede. Zakaj niti ene besede ni v „Školjki“ odveč. Upam pa nadalje tudi, da cenzura s svojim mizernim „světom“ ne bo napravila nobene neumnosti, kakor jih v zadnjih časih rada počenja. Morda je sojeno ravno Kraigherjevi „Školjki“, da pridobi slovenski umetnosti rešpekt ne samo pred svetom, temveč tudi pred ljubljanskim občinstvom.

Ivan Cankar.

Etbin Kristan, Samosvoj. Drama v petih dejanjih. Založil L. Schwentner. Ljubljana 1910. 8°. 121 str. Cena broš. K 2, vez. K 3.

Ivan Romè, veleposestnik na Preljevem, je silna natura, ki stoji izven vsake družbe, podoben jelki, visoko na gori samevajoči med nizkim grmičevjem. In kakor ta krog nje brstečemu in venečemu grmičju ni ne opora ne zaščita, niti od prillikave svoje okolice ne terja slabotnih dobrot, tako je Romè samosvoj mož, ki se ne naslanja na nikogar, pa tudi ne dovoli, da bi se kdo naslanjal nanj. Ivan Romè je etiški solipsist, kakršnega je Max Stirner-Schmidt orisal v svoji znani knjigi „Der Einzige und sein Eigentum“. Ivan Romè, bogat graščak, je vse svoje sile posvetil vedam. Ne zanima ga pisano življenje, ki se odigrava krog njega, slep in gluhi je za vse težave, s katerimi se je boriti slabotnemu kmetskemu ljudstvu domačega okraja, ljubezen do vede ga je odtujila celo lastni njegovi rodbini: zajela mu je srce in glavo. Edini življenski smoter mu je, z razkritjem novih starinskih izkopenin dokazati, da je bilo vse dotedanje starinoslovje v zmoti. In ta svoj smoter zasleduje z vso brezsrčno vnemo znanstvenega fanatika, ne meneč se, ali pri tem pogazi vse, kar slabotno človeštvo imenuje zakon človečnosti. Dovolj silen je, da podre vse zapreke. Toda istinito življenje je silneje nego vsa siva teorija: končno pade tudi ta krepka, samosvoja natura — strmoglavijo ga prav taisti kmetje, katerim se je rogal kakor uvaževanja nevrednim slabičem. — Ne vem povedati, ali je g. Kristan s to svojo najnovejšo dramo hotel pokazati, kako morejo organizirani slabiči užugati tudi najsilnejšega posameznika, ali pa da je veda zmožna v človeku ubiti vsako plemenitejšo čustvo, dočim more edinole praktično življenje vzgajati in negovati čustvo medsebojnosti, čustvo humanitete. Vsekakor je problem, katerega se je g. pisatelj lotil s to dramo, velezanimiv, ne morem pa reči, da ga je rešil spretno. Zdi se mi, da je g. Kristan hotel v dramatski obliki izraziti svoje mnenje o etiškem razmerju samosvojih osebnosti proti skupini slabotnih neosebnosti. Ivan Romè ni tip, ampak umetno konstruirana, popolnoma osamljena figura in zaradi tega nedramatska; učinkovati pa morajo edinole osebe, ki nosijo na sebi pečat občnosti. Na odru ta drama po mojem mnenju ne bo uspela, kot knjiga, ki vzbaja premišljevanje, pa je vsega priporočila vredna.

Fr. Kobal.

Dr. V. Korun, Spake. Satire, humoreske in drugo. Natisnila in založila Ig. pl. Kleinmayr & Fed. Bamberg. V Ljubljani 1910. 8°. 182 str. Cena broš. K 1'80, vez. K 2'40.

Kratko življenje je navadno usojeno proizvodom, ki so zagledali luč sveta pod črto političnih listov. Le redkokdaj jih kdo pobere z usmiljeno roko ter jih reši večidel zaslužnega pozabljenja. To se je posrečilo tudi pričujoči zbirki, ne da bi bilo treba to obžalovati; kajti dr. Korun je spreten podlistkar, ki ne zaide v banalnost in tudi ne hlasta po efekatih. Mirno opazuje oni pestri kalejdoskop, ki mu pravimo življenje, rad sega tudi v svojo dijaško preteklost in njegove slike so lepo zaokrožene tudi tam, kjer jih je sam hotel „spaciti“. Naslov namreč kaj malo odgovarja mešani vsebini in marsikdo, ki vzame knjigo v roko v pričakovanju, da se bo lahko zopet enkrat do dobra nasmejal, bo morebiti nekoliko razočaran. Bučnega smeha res ne najdemo, pač pa utegne lahkotni slog in prijetno kramljanje privabiti tudi čemernežu zadovoljen smehljaj. Lahkomiselno veseljaštvo samcev, ki menijo, da so zavarovani z nasrčnim oklepom, končno pa vendar tako nerodno padejo v skrbno nastavljene mreže; kmetski Janez, ki vojači v velikem mestu in ga je izkušnja spravila že do kočljivega razpotja; nezgode raznih ženinov, vsa poezija širokovestne in tenkočutne ljubezni na kmetih — evo vam neizčrpne snovi

za humoreske. Kar ni humorja v situaciji, nahaja se v besedah, dasi tu ne najdemo tiste ustvarjajoče sile, ki odlikuje humorista Murnika. Izmed satir sta najboljši „Snujem novo društvo“ in „Kandidiram“, dočim je prva, „Moje letovanje“, precej medla in bi drugi del spadal bolj v „Planinski vestnik“. Ostane še par črtic, ki so vse prej ko „spake“. Opozarjam na ljubko „Budoar naše Minke“, kjer je pisatelj zajemal iz polnega srca; lepa je tudi snov v „Grobarju Jakežu“, ki bi zaslužila, da bi se bila obširneje razpredla.

Dr. A. Dolar.

Iz Kastelčeve zapuščine. Rokopisi Prešernovi, Kastelčevi in drugi. Objavil Ivan Grafenauer. Pomnožen in popravljen ponatisk iz „Časa“, letnik IV. (1910). Ljubljana 1911. Založila Kat. tiskarna. Leks. 8°, 124 str. Cena 3/30 K.

V tej knjižici je g. prof. Ivan Grafenauer ponatisnil ali vsaj popisal in v glavnih potezah posnel rokopisno stvarino, ki jo je g. deželne vélike sodnije svetnik Jul. Polc našel v podstrešju hiše rajne Kastelčeve hčere. Teh rokopisov je pisala nekaj roka Prešernova, nekaj Kastelčeva, nekaj pa drugi pisci. Izdajatelj je razdelil stvarino na četvero oddelkov, čemur ni prirekati, samo Zoisove stvari naj bi se bile ločile od Vodnikovih.

Največe važnosti so za nas kajpada stvari, ki se tičejo našega vélikega Prešerna in so objavljene nekaj v oddelku I., nekaj v oddelku II. pod črko B iz cenzurnega rokopisa IV. bukvic „Kranjske Čbelice“, nekaj pa v oddelku III. pod črko E in v oddelku, kjer je natisnjeno pismo, ki ga je „Frence“ Prešeren pisal dijak z Dunaja 24. velikega travna domov roditeljem. Vrednost Prešernovih rokopisov in rokopisnih opomenj k njim tiči zlasti v tem, ker razvidimo iz njih, da je naš pesnik-prvak jako marljivo popravljaj in pilil svoje pesmi, preden so dobile obliko, ki so nam v nji objavljene v Čbelici in pozneje v Poezijah. Rad je sprejemal nasvete ne samo od Čopa, ampak tudi od nevelikana/Kaste!ca, nekaj celo od čudaka Zupana in od sovražnega mu ošabnika Kopitarja, če so le njih nasveti zaslužili vpoštevanje. Tako se nam v jasnejši luči kaže razvoj njegove poetične dikcije, njegovega čvrstega, kakor iz kamena izklesanega in jeklenega jezika, ki presega ž njim tako daleč vse, kar imamo. Pa ne samo to! Priobčena stvarina naš učí tudi, da je Prešeren zapisal ali, bolje rečeno, priredil več narodnih pesmi, kakor smo si mislili dozdej, ter jim vdihnil svojega duha. Njemu je namreč pripisovati redakcijo pesmi „Bojni kos“ (SNP. I. 957) in „Lisica in petelin“ (SNP. I. 961)¹. Še bolj bo veselilo vsakega Slovenca to, da se je v rokopisu IV. bukvic KČ. ohranilo troje neznanih Prešernovih pesmi. Prva je „Elegia svojim rojakom“ („Zemlja krajnska, draga mati, *Kdaj bo vtihnil najni jok? *Al kdaj bova vidla vstati, *Bratov jest, ti čast otrok?“ . . .), odlična rodoljubna pesem, neobjavljena o svojem času pač zastran nekaterih hib v jezikovnem oziru, ki jo kaže. Druga je balada „Ponočnjak“ („Bil korenjak je razujzdan, *Devištva tat, vasvavc, *Nobeno božjo noč ugnan, *Dekličev zapeljavec“ . . .). Čop jo je obsodil „wegen ein par derber Ausdrücke“, pa tudi sicer se ni zdela Prešernu brez graje, za to jo je prečrtal. Tretja je prvotno prvi izmed „Sonetov nesreče“ („Pov'dò lét starih čudne izročila *Od mrtvih déklic, ki so v' ti nesreči, *De mor'jo vhatat' groba tamni ječi, *Ker spati jim ne dá ljubezni síla.“). Ta sonet je bil uvod poslednji veči skupini sonetov, ki bi po začetku KČ. kazal arhitektoniko 1||23|4|56||7, torej isto, kakoršno

¹ V zadnjem verzú prve pesmi ima KČ. V. 62 sladko nam. rokopisnega i. n. P ed „Pesmijo od lepe Vide“ napisani štirje verzi (Grafenauer 8) so kajpada Kastelčevi, pa so le pomotoma tam začrtani, kar kaže ne samo vsebina, ampak tudi metrum.

imamo v „Gazelah“. Zakaj ga je Prešeren prečrtal, ni jasno; vidi se mu pač, da ni tako uglajen, kakor drugi.

V cenzurnem rokopisu IV. bukvic KČ. zanimajo slovstvenega zgodovinarja poleg stvarnih popravkov zlasti pripiski in opomnje cenzorja Kopitarja. V njih se nam kaže tega moža čudovita šopirnost, hudobna zbadljivost in v pesniških stvarih včasih nenavadna borniranost, ki potrjuje Prešernovo sodbo o njem, da le črevlje sodi naj — Kopitar! Prizadeti možje, zlasti Čop in Prešeren, seveda niso molčali na njegove opomnje. Prešernu šteje n. pr. v greh, ker se je podpisal pod gloslo „Dr. Prethern“: „Ovidij etiam fuit Dr. sed non subscript doctor! Vanitas, Salomon!“ Prešeren mu jo je zasolil: „Ovidij non fuit doctor, sed magister tantum, ideoque subscript magister: Naso magister erat (De arte amandi, lib. 3. v. ult.)“. Zastran oblike Ovid se je Kopitar zadržal: „Dionysi auguste! Pelid & Ovid sunt minime Carniolice dicti“, in Čop mu odgovarja: „Ovid ist geradeso Carniolice gesagt, wie Antón von Antonius.“ Ker je Kopitar gledé na Prešernove verze „Bil berač je pev'c Pelida, *V Ponti zeblo je Ovida“ trdil: „Sed berač horum fuit nemo“, ga zavrača Čop: „Von Homer sagt man es — sollte es Hr. Censor nicht wissen?“ Hudobna je zlasti opomnja Kopitarjeva k „Romanci od dohtarja“: „Nec digna est haec talis hzerka vero doctore, sed recte per nasum ducit fulem.“ Ubogega Kastelca, ki je v rokopisu v začetku vsake strofe se ponavljajoče verze zaznamoval le s črtami, je ošvrkal Kopitar: „Ergo tu pigrior eris ad scribendum, quam ille ad faciendum!“ Nekatero opazko so naravnost grde. Prešeren poje v gazeli 5., da naj draga usliši pevca, ker bo potem nje ime večno slovelo v pesmi, kakor slovi Helenino pri Homerju. Kopitar pa praša: „An tu putas Helenam dedisse Homero?“ Glede na neki verz v narodni pesmi „Brešno“ (Jel'co 'mam obljubljen = zaročeno) pripominja: „Obljubljena Serbis esset honeste dicta perfutata“, kar je Čop pač preponižno zavrnil s „Quid hoc ad nos?“ Zdi se, da noče Kopitar včasih nalašč spoznati pravega zmisla kake pesmi. Tako pravi k Prešernovi „Romanci od Strmiga-gradu“ (= Od zidanja cerkve na Šmarni gori): „ergo vestrae devize aperiunt furibus? nam mox erit — tat!“ in k Kastelčevi pesmi „Odlasavec“: „ergo, noli servare fidem ist eure Lehre!! aut erwisch den Freund sobald du kannst“ (Grafenauer 40, 63). Najhujšega janzenista-zelota pa se je izkazal v oceni balade „Cesar ino opat“; prim. o tem Grafenauer str. 61 in pa zlasti Žigon v Zborniku V. 102—106. Enako tesnosrčnost kakor glede umetne vidimo pri njem glede narodne poezije. Poskočnice, ki jih je sam spravil v svet po Čelakovskem, mu v cenzurnem rokopisu niso po volji, seveda, ker jih ni zapisal Zois ali on, ampak sovraženi mu Vodnik. Siloma hoče razločiti med „vižami gosčovskimi“ in narodnimi pesmimi. In kako šele prijemlje Vodnika zastran pesmi „Voznik“: „Ita profecto omnia fecit Vodnik, cui deterrimo de luto recte dicis spifanum, non sapifanum, nam ipse fecit stultam... Vel tantillum sapiens poeta inuissit pueri brutalitatem et puellae stultam impudentiam aut narratione ipsa, aut epimythio. Discite talia vel a Casti! qui in ipso luto est honestus vir!“ Enako sodi o pesmi „Kralj Matjaž“ (SNP. I. 1): „Toto caelo differunt (serbica). Vestrae et Russorum Igor sind dagegen nur Meßnerlieder.“ (Prim. tudi Jagić, Pisma I. 203, 204, SNP. I. str. 37).¹ (Konec prih.)

¹ K opomnji „Lif po Silfko: len“ pripisane opazke Kopitarjeve: „Vide an val. Zilia & Geil velit slovo et non potius zemja“ Grafenauer na str. 37 ni prav razumel, meneč, da je hotel Kopitar za zemja morda pisati zelje (= ja). Kopitar se je drgnil le ob pisavi Silfko z s-om, ker je pričakoval po pravici z, ki odgovarja cirilski črki zemlja.

Slovenske legende. Zbral A. Medved. Izdala Družba sv. Mohorja v Celovcu. 1910. V. 8°. 128 str.

S tem, da je začela družba prirejati za svoje čitatelje pesniške zbirke, je razširila in izpopolnila svoj delokrog. Za Gregorčičevimi poezijami nam je ponudila — legende. V principu vse hvale vredno. Ni namreč eno in isto, kako so urejene pesniške zbirke, kakor ni eno in isto, komu so namenjene. Saj Gregorčič je vendar naš prvi ljudski pesnik. In vendar polovica njegovih poezij ne bo našla pota v srce priprostega, v znoju robotajočega ljudstva. Premehka in preidealna je njegova refleksivna lirika — in kmet nima zmisla zanjo. Glede legend je stvar čisto druga. To je — epika, in epika je bližja realnosti. A vkljub temu je ta izdaja zelo ponesrečena. Urednik je — po njegovih lastnih besedah — „zbral domala vse legende v umetno vezani besedi, kar jih je doslej prinesla slovenska knjiga.“ In to je prva velika hiba te zbirke. Narodnih legend pa ni sprejel. In to je druga velika hiba te zbirke. Zakaj jih ni sprejel: „Ker so pisane v raznih narečjih in jih je mnogo slabe oblike in malenkostnih misli.“ Glede te stvari bi se dalo mnogo ugovarjati rajnemu gospodu Medvedu. Zakaj — izbral si je zelo komodno stališče. Prepisal je kratkomalo iz slovenskih knjig in listov vse pesmi, ki so vsaj od daleč legendam podobne, in tako so prišle v to zbirko stvari, ki imajo ritem in rime, ki pa vkljub temu nimajo s poezijo dosti ali nič skupnega. Zato najdemo v knjigi množico imen, a pesnikov zelo malo. Največ legend je sprejel urednik svojih lastnih. Po mojih mislih preveč. Njegova „Zakaj ni vode na Krasu?“ je že vdrugič tiskana v Mohorjevih knjigah, in že prvič je je bilo — preveč. Misel je nepoetična, izvedba prozaična. Kraševci je ukradl Kristusu in Petru — svinjsko pleče. Po pravici ste bili, Kraševci, svoj čas užaljeni zakaj pesem je slaba. In druga — tudi Medvedova — „Želva“, je banalna brez primere. V splošnem bo vsled slabih snovi, neplastičnosti v izrazu, vsled nepoetičnosti večina legend ostala ljudstvu tuja. Medved je spreten stihotvorec, in to je njegova prednost. Tisti, ki rešujejo knjigo, so: Fr. Levstik, S. Jenko, Aškerc, Stritar! Dobro se podasta vmes dve narodni legendi; tudi Valjavec in Vilhar sta pogodila narodni ton, ali pa samo zapisala narodno pesem. Enako je Korytkova iz narodnih ust.

In vendar bi se dala napraviti prav lepa zbirka slovenskih legend. Seveda bi bilo treba malo več truda in duhá. Ako bi bil vzel urednik v roke „Narodne pesmi“, bi našel pesem, ki se n. pr. takole začne:

„Leti mi, leti, siva čebelica,
poslušal je angel Marijo!
Čem višje leti, tem lepše brenči:
Ni nam pa ono siva čebelica,
nego je ono mati Marija.
Mati Marija sence iskala,
našla je hrastovo senco,
kjer se ni mogel Jezus roditi,
Jezus roditi, z majko počiti.“

Ali ni to poezija? Urednik bi moral nekoliko piliti, izpuščati, dodajati narodnim legendam, preliti jih v knjižni jezik, in evo, imeli bi — krasno zbirko. Urednik bi listal dalje in bi čital:

„O Marija, zelen rožmarin!
Njega sadi dragi Jezus sin.“

* No vem, čemu tako podbe?
No vem, da bi Kraševci to morale
Arno Galati, če je eden kradel.
cit: 5/11.

Ves zadivljen bi vzkliknil: Našel sem živi studenec čiste poezije. In ne da bi mu bila vest nemirna, bi izpustil iz zbirke Medvedovo legendo, ki se začne:

„Sapricij svečenik, in Nicefor,
kako sta si bila iskreno vdana!“

Tem tujim in neznano bobenčočim imenom bi našel sto preleplih narodnih stvari v nadomestilo. N. pr. to-le:

„Marija bi rada na svatbo šla,
pa niha in ziblje Jezusa.
Priletela pa je tičica,
prava je bila grličica:
„Le idi, le idi na svatbo ti,
jaz ti bom zibala Jezusa!“
Marija je hitro na svatbo šla,
ko hitro tja pride, nazaj je šla.
Našla je zibko narobe ležati,
tičko pa trudno poleg zaspati.
Naglo ji dve klapoušnici dá,
da se ji še zdaj za ušesci pozna.“

Res - nežnostno pesni

Ves navdušen bi bil urednik, iskal bi, čital in strmel, očaran nad krasnim bogastvom.

„Sveta Nedelja je zgodaj vstala,
po hiši hodila,
si bele roke umila
in se podala na široko polje.“

Ko pa bi to prečital, bi čestital s solzami radosti v očeh svetlemu geniju našega naroda. In urednik bi mahoma izpustil Medvedovo legendo o svetem Vitalu:

„Zapovedani svoj praznik
Solnigrad obhaja dnes,
praznik Vitala — svetnika,
ki znanik je bil z nebes.“

Kaj briga slovenski narod sv. Vital in Solnograd prežalostnega spomina! Mi imamo druge svoje priprošnjike, in o njih se glasi naše pesmi glas. Izvolite samo nekoliko naslovov iz narodne pesmi: Sveta kri sejana, Jezus mašuje, Jezus bere mašno knjigo in umrje, Jezus in svet noseča riba, Sveti Andrej drugič rojen, Hudoba odnese svetega Lovrenca, Sv. Miklavž vrže hudobo v morje, Sv. Jernej nosi na rami svojo kožo i. t. d. Koliko naravne naivnosti, zaupljive pobožnosti in vernosti je v narodnih legendah! In žal mi je, ker vsega tega ni v tej knjigi! X

In tudi slike ima zbirka. Ilustriral jo je A. Koželj. O, kako banalno, vsakdanje, brez okusa, brez poleta, brez duha!

Če ni popolno pesni

C. Golar.

*Kem, ker + zavrnil sem se Medvedu, ko sem v prvo
bral res naivne besede Medvedovih "Gredivoor." Mishin
Je sem zbral domala vse legende in multno = vezavi besede*

Janko Mlakar, Trebušnik na slovanskem jugu. (Slovenske Večernice, 64. zvezek. Izdala Družba sv. Mohorja. Celovec 1910. — Str. 3—145.)

Naš znani potopisec in humoristični pisatelj je tu na šaljivo zabaven način opisal svoje potovanje po slovanskem jugu: zdoma na Breznici prek Reke v Split, kjer se je tisto leto (1908) vršil katehetsk sestanek; odtod v Kotor, v Črno goro, prek Skadra in Bara nazaj v Dubrovnik; odtod skoz Hercegovino in Bosno po prvi Gruz-Mostar-Sarajevo-Jajce-Banjaluka v Zagreb. Potoval je v družbi dveh dovtipnih dobričin, Groge in Trebušnika ter njegove stričnice, jezične Ivanke. Tako je ves potopis pravzaprav kratkočasno pripovedovanje raznih resničnih in namišljenih dogodivljajev, katerih vesela junaka sta Trebušnik in njegov drug Groga, dočim igra Ivanka vlogo nekega „Blaustrumpfa“. Kdor bo iskal v povesti natančnejših opisov in globljih vtiskov, kakršnih lahko dobi po teh krajih resni popotnik, se najbrž ne bo zadovoljil; komur pa je do lahkotnega štiva, ga bo našel v izobilju. V zvezi s šaljivim značajem pripovedovanja je seveda marsikaka robotost, ki ne odgovarja zahtevam dobrega okusa; tako n. pr. se, seveda nalašč, zamenjava srbsko ime Redaković z „Bedaković“; dalje čitamo: „turški smrkolin“, „pripeljal mu je par takih zaušnic, da je videl Mohameda v devetih nebesih“, „muezin na minaretu se je začel drti“ itd. Tudi nam bi ne bilo prav, če bi se turški pisec norčeval iz naših obredov. Očitne hibe so: gen. Stolaca od Stolec, mesto v Hercegovini (prav: Stolca, hrv. Stóca); nek, ogrsk, turšk; smolo imeti; se je pustil kronati; vrgel sem dedca tja v eno turško. Sploh je opaziti več tiskovnih hib, ki gredo na rovaš korektorju. Sicer pa bo knjiga spriču živahnega pripovedovanja našim ljudem gotovo ugajala. W.

Narodni kataster Koroške. Poročal Ante Beg na obrambnem tečaju v Ljubljani, dne 2. julija 1910. V Ljubljani 1910. „Narodna založba“. 8°. 80 str. Cena 70 v, s pošto 80 v.

Nemška in češka obrambna društva imajo svoje politično knjigovodstvo že dolgo natančno urejeno, pri nas moremo v tem oziru zaznamovati šele početke. Vestno sestavljeni narodni kataster je važna točka v okviru obrambne organizacije. Pozdravljamo torej Begovo poročilo o sedanjem narodnem stanju na Koroškem, ki zasluži pozornost vseh odločilnih faktorjev. Nad vse aktualna knjižica nam odkriva sicer žalostno sliko, vendar pa ne tako obupne, da bi se z vztrajnim in smotrnim delom ne dalo rešiti za bodočnost vsaj to, kar imamo sedaj, in tega ni malo.

Slovenski sokolski koledar za leto 1911. Uredil dr. Gvidon Sajovic. VI. letnik. Izdal in založil vaditeljski zbor Sokola v Kranju. M. 8°. 159 str. + Oglasi in beležnica. Za običajnim koledarjem je uvrščen strokovni del, ki obsega sokolske koračne pesmi, povelja za redovne vaje v členu, četi in zboru; opis sokolskega doma v Zagorju ob Savi in telovadnice tržiškega Sokola; sokolsko delovanje v l. 1910., statistični izkaz slovenskega sokolstva in poročilo o zvezi slovenskega sokolstva. Prof. M. Pirnat je napisal članek Ob petdesetletnici naše budnice „Naprej zastava Slave!“ — dr. Fr. Ilešič pa je očrtal s pesniškim poletom življenje in ideje Stanka Vraza. Naj širi vestno in spretno urejeni koledar s svojo bogato vsebino eno najlepših idej naprednega Slovenstva, duh sokolstva širom naše domovine!

Dr. Mihovil Mandić, Povijest okupacije Bosne i Hercegovine (1878). Izdanje „Matice Hrvatske“. Zagreb 1910. V. 8°. 100 str.

Pisatelj, vesten zgodovinar, obravnava v treh delih vso zgodovino okupacije obeh novih avstro-ogrskih dežel, in sicer: A. Bosna in Hercegovina za osmanskega gospodstva; B. Okupacija (od 29. julija do 20. oktobra 1878) — ta del tvori jedro

te monografije — in C. Pregled važnejših dogodkov in prememb po okupaciji. — Na podlagi poročil generalnega štaba in listin vojnega arhiva ter drugega v to stroko spadajočega slovstva je sestavil pregledno in točno zgodovino avstrijske zasedbe ter jo opremil z mnogimi statističnimi podatki in strategičnem in geografskem oziru. Med našeto literaturo sem pogršel znamenito delo Andrejkovo, „Slovenski fantje v Bosni in Hercegovini l. 1878“. Iz prilog I—III je razvidno, da je operiralo tam doli v „zlati Bosni“ 159 naših bataljonov, 30 škadronov, 43 baterij, 27 ženijskih, oz. pijonirskih stotnij ter 20 ekipaž za vojne mostove, vsega skup štiri močne divizije, dočim je štela vstaška vojska ok. 14.000 mož redne turške armade, 80.000 vstašev in 75 topov. Padlo pa je naših 44 častnikov in 902 moža, ranjenih 131 častnikov in 3849 mož. Častno število! Knjigi je pridejana zemljepisna karta, kažoča glavne smeri vojnih operacij. Risar je pozabil narisati kos meje od hercegovskega pristana Neuma približno tja do Dubrovnika. Jos. Wester.

„Lidové Noviny“, v Brnu izhajajoči največji moravski dnevnik, so posvetile letošnjo božično številko slovenskim otrokom in so priobčile pregled slovenskih mladinskih literatur s primeri najboljših mladinskih pisateljev. Slovenski del je oskrbel dr. Ljudevit Pivko: „Co čte slovinská mládež“ ter dodal prevod dveh črtic iz „Zvončka“, „Ludovičkov konj“ (Lj. Černej) in „Jeza malih“ (Palnák).

F. T. Marinetti, *Mafarka le Futuriste*. Roman africain. Paris 1910. 8° 310 str.

Protagonist romana je arabski kralj Mafarka, ki kljub svoji mladosti pahne s prestola strica-potratnika, uniči z bojno zvižajo ogromno vojsko sovražnikov ter po dobljenih zmagah pusti žezlo in kraljestvo, da se posveti izdelovanju letalnega stroja, svojega edinega sina. Marinetti si je poiskal Afrikanca, da mu je nesumljivo naprtil lastne ideje: prezir žensk, poveličanje vojske, vsakdanji heroizem kot nadomestek ljubezni, slavitev močne volje, slednjič nasilna smrt v cvetu mladostnih sil iz strahu pred oslabitvijo duha in telesa. Vendar je omejiti prvo točko in toliko, da futuristovski pisatelj ne zametava animalne veljave žen, ampak le njih čuvstveno vrednost. Dokaz so nešteta mesta v „Mafarki“, ki so tako afriško začinjena in tako lascivna, da se ne bi usodil dati knjige v roke petnajstletnemu dekletu. Proti antimilitarizmu ima avtor za najtehtnejši razlog: vojna je edina higijena sveta. Da, ko bi bila to tajgetska higijena, pa kaj, ko iztrebi in pohabi poedince, ki so najspobnejši za življenje.

Da se vse dejanje odigrava na orijentalnih tleh, je ugodno za romancierja, ki tem lažje udejstvi izobilne darove svoje bujne domišljije. V iztočno-slikovitem slogu predočuje kipne, plastične podobe iz Afrike: skrunitev zamork, stratagem prevejanega Mafarke, psi Solna, skratka celo kazalo nudi interesantne slike v fantastičnem jeziku. Noč, n. pr. je — mokka, dovoljno pocukrana z zvezdami. Za lepimi lirskimi partijami se motajo epski (n. pr. napad steklih psov na mesto) in dramski odstavki, ki ti provzročijo drgetanje. Roman se mi zdi nekaka sinteza raznih umetniških veroizpovedanj; izrabljen je ves arzenal artistnih sredstev — do teorije, pripisujoče slednjemu glasu posebno barvo, kakor jo je uporabil v znanem sonetu „Les Voyelles“ prvi zastopnik simbolizma, Rimbaud. Knjiga se neha s poletom stroja Gazurma, ki simbolizira osvojitvev ozračja po človeku.

A. Debeljak.

